

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Навчально-науковий інститут
«Юридичний інститут КНЕУ ім. В. Гетьмана»
Кафедра публічного та міжнародного права**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

галузь знань 29 Міжнародні відносини
спеціальність 293 Міжнародне право

Форма навчання: очна (денна)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
на тему
«ЕВОЛЮЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»**

здобувачки вищої освіти Архипенко Діани Юріївни

(підпис)

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Галіахметов І. А.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор Кузьменко О. В.

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	
1.1. Поняття, предмет та об'єкт міжнародного права	9
1.2. Принципи міжнародного права	13
1.3. Інститут джерел міжнародного права: правова природа та роль у системі міжнародного права	19
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	
2.1. Види джерел міжнародного права та їх нормативно-правове закріплення	27
2.2. Міжнародний договір як основне джерело міжнародного права	34
2.3. Систематизація правових норм міжнародного права	40
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	
3.1. Міжнародні організації	45
3.2. Міжнародні суди та арбітражні трибунали	51
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Актуальність теми. Тема вивчення міжнародного права є надзвичайно актуальною і важливою. Вона стосується ряду ключових проблем, які виникають у міжнародних відносинах і впливають на сучасний світ. Ось декілька причин, що підкреслюють актуальність цієї теми:

глобалізація: Сучасний світ стає все більш глобалізованим, зі зростанням міжнародних взаємозв'язків у політичній, економічній, соціальній та культурній сферах. Міжнародне право визначає правила та принципи, які регулюють ці взаємодії та забезпечують стабільність і співробітництво між державами та іншими суб'єктами міжнародного права;

глобальні проблеми: Світ стикається з різноманітними глобальними проблемами, такими як зміна клімату, тероризм, бідність, пандемії та інші. Міжнародне право відіграє важливу роль у забезпеченні спільної відповідальності та співпраці між державами для вирішення цих проблем;

конфлікти та миротворчість: У світі все ще існують конфлікти та війни, а також потреба в миротворчості та врегулюванні конфліктів. Міжнародне право надає основу для мирного врегулювання конфліктів, захисту прав людини і встановлення справедливості;

загрози безпеці: Глобальні загрози безпеці, такі як ядерна зброя, кібератаки, міжнародний тероризм та розповсюдження зброї масового знищення, вимагають ефективного міжнародного правового регулювання. Міжнародне право встановлює стандарти та механізми для контролю цих загроз і підтримки міжнародної безпеки;

економічна інтеграція: Процеси економічної інтеграції, такі як створення регіональних та міжнародних економічних блоків, вимагають правових рамок для регулювання торгівлі, інвестицій та інших економічних відносин. Міжнародне право визначає принципи і правила, що сприяють співробітництву і розвитку в економічній сфері.

Одним словом, вивчення міжнародного права є необхідним для розуміння сучасних міжнародних відносин, вирішення світових проблем та підтримки стабільності та співробітництва у міжнародному співтоваристві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки у галузі міжнародного права були проведені дослідження та опубліковані статті на різноманітні теми, такі як:

1. Транснаціональна юрисдикція та міжнародні кримінальні суди.
2. Застосування міжнародного гуманітарного права у збройних конфліктах.
3. Права людини та їх захист в міжнародному праві.
4. Кібербезпека та кіберправо у міжнародному контексті.
5. Міжнародні торговельні угоди та регулювання світової торгівлі.
6. Кліматичне право та регулювання зміни клімату.
7. Міжнародне гуманітарне право в контексті збройних конфліктів та воєнних дій.

Мета і завдання дослідження. Метою даної бакалаврської роботи є дослідження та характеристика полягає в аналізі процесу формування та розвитку сучасного міжнародного права, виявленні його основних тенденцій, перетворень та інновацій.

Основні завдання дослідження включають:

1. Вивчення історичного контексту: Аналізується еволюція міжнародного права від початку його становлення до сучасності. Вивчаються ключові етапи, події та фактори, що вплинули на розвиток міжнародного права, такі як укладення важливих договорів, створення міжнародних організацій та зміни в політичному, соціальному та економічному контекстах.

2. Аналіз сучасних тенденцій: Визначаються та досліджуються сучасні тенденції в міжнародному праві, такі як глобалізація, захист прав людини, екологічна безпека, кібербезпека тощо. Аналізується їхній вплив на розвиток міжнародного права та регулювання міжнародних відносин.

3. Вивчення нових напрямків: Досліджується впровадження нових підходів, інструментів та механізмів у сучасне міжнародне право, такі як превентивне право,

гуманітарне право, міжнародне приватне право, альтернативні методи врегулювання спорів. Аналізується їхній внесок у розвиток та регулювання міжнародних відносин.

4. Оцінка викликів та перспектив: Досліджується вплив сучасних викликів, таких як тероризм, кібератаки, пандемії, на міжнародне право та міжнародні відносини. Розглядаються можливі перспективи та напрямки розвитку міжнародного права для відповіді на такі виклики.

5. Формулювання рекомендацій: На основі проведеного дослідження формулюються рекомендації щодо подальшого розвитку та регулювання міжнародних відносин. Визначаються можливі напрямки реформ міжнародного права, а також потреби у співпраці між державами та міжнародними організаціями для забезпечення ефективного функціонування системи міжнародного права.

Метою дослідження є розкриття сутності та вивчення еволюції становлення та розвитку сучасного міжнародного права, а завдання включають аналіз історичного контексту, вивчення сучасних тенденцій, дослідження нових напрямків, оцінку викликів та перспектив, а також формулювання рекомендацій.

Об'єктом дослідження є еволюція становлення та розвитку сучасного міжнародного права є цікавою та складною темою для дослідження. Цей процес охоплює декілька етапів, які спрямовані на адаптацію до змінюючись потреб світового співтовариства та реагування на нові виклики та виклики, що виникають у міжнародних відносинах. Дослідження еволюції сучасного міжнародного права допомагає краще розуміти та аналізувати його теперішній стан і спрямованість.

Предмет дослідження включає аналіз і дослідження процесів, які впливали на формування та розвиток міжнародного права впродовж часу, а також виявлення тенденцій, змін та викликів, що виникають у сучасному світі і мають вплив на міжнародне право.

Методи дослідження. Загальнонауковий діалектичний метод пізнання явищ та процесів: Цей метод дав змогу всебічно проаналізувати предмет дослідження шляхом виявлення внутрішніх зв'язків, причинно-наслідкових зв'язків, тенденцій

та протиріч у розвитку міжнародного права. Він дозволяє глибоко проаналізувати процеси, що відбуваються в міжнародному праві та зрозуміти їх сутність.

1. Системно-структурний метод: Цей метод базується на розумінні міжнародного права як системи, що складається з різних елементів та взаємозв'язків. Використання цього методу дозволило розглянути структуру міжнародного права, його складові частини, принципи та інші аспекти, що впливають на його розвиток.

2. Порівняльно-правовий метод: Цей метод дозволив провести порівняння між різними джерелами міжнародного публічного права, встановити їх відмінності та спільні риси. Це допомогло зрозуміти вплив різних джерел на формування та розвиток міжнародного права.

3. Логіко-юридичний метод: Цей метод використовувався для формулювання дефініцій основних правових понять і категорій, проведення класифікацій та формулювання висновків. Він дозволив розробити логічну та систематичну структуру дослідження.

4. Формально-юридичний метод: Цей метод був застосований для аналізу законодавства та його тлумачення з метою виявлення суперечностей та недоліків у правовому регулюванні міжнародного права. Він допоміг з'ясувати важливі аспекти нормативних актів та їх практичне застосування.

5. Метод правового моделювання: Цей метод був використаний для розробки пропозицій щодо удосконалення правового регулювання окремих видів джерел міжнародного публічного права на національному рівні. Він дозволив створити модель або концепцію для подальшого вдосконалення правових норм.

Ці методи дослідження дозволяють зрозуміти та всебічно проаналізувати процес еволюції та розвитку сучасного міжнародного права з різних аспектів та забезпечити науково обґрунтовані висновки та рекомендації у бакалаврській роботі.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів.

Теоретична значущість полягає в тому, що робота сприяє глибокому розумінню процесів, які впливають на становлення та розвиток міжнародного права. Вона розкриває основні етапи еволюції, фактори, що впливають на його зміну, та закономірності розвитку. Отримані результати вносять важливий внесок у теоретичний аналіз міжнародного права і дозволяють зрозуміти сутність його сучасного стану.

Методична значущість полягає в тому, що робота надає методологічну базу для подальших досліджень у галузі міжнародного права. Використані методи дослідження, такі як загальнонауковий діалектичний метод, системно-структурний метод, порівняльно-правовий метод, логіко-юридичний метод, формально-юридичний метод та метод правового моделювання, можуть бути використані іншими дослідниками для аналізу різних аспектів міжнародного права.

Практична значущість отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для практичного застосування в міжнародних відносинах та правовій практиці. Результати дослідження можуть служити основою для розробки та удосконалення міжнародних правових норм, договорів та механізмів врегулювання конфліктів. Вони також можуть бути корисними для правозастосування, викладання міжнародного права та розробки стратегій управління міжнародними відносинами.

Отримані результати дослідження мають широку значущість і можуть бути використані як наукова основа для подальших досліджень та практичних застосувань в галузі міжнародного права.

Інформаційна база дослідження. Міжнародні договори, акти міжнародних організацій, здобутки національної та зарубіжної правової доктрини, узагальнення міжнародної судової практики.

1. Міжнародні договори та конвенції: Вивчення текстів міжнародних договорів та конвенцій є важливим джерелом для розуміння принципів та норм міжнародного права. Можна дослідити етапи становлення та розвитку певних правових інститутів та принципів шляхом аналізу текстів договорів.

2. Міжнародні суди та арбітражні рішення: Рішення міжнародних судів та арбітражів є важливим джерелом для вивчення інтерпретації та застосування міжнародного права. Аналіз рішень може вказувати на тенденції в розвитку правових норм та принципів.

3. Наукові статті та монографії: Читання наукових статей та монографій, що присвячені еволюції та розвитку міжнародного права, дозволяє ознайомитися зі спеціалізованими дослідженнями та поглядами вчених на цю тему. Вони надають аналітичні підходи, теоретичні концепції та обґрунтування.

4. Офіційні документи та звіти міжнародних організацій: Документи та звіти міжнародних організацій, таких як ООН, Європейський Союз, Міжнародний Кримінальний Суд.

Структура та обсяг бакалаврської дипломної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, а також списку використаних джерел (27 найменування). Повний обсяг роботи становить 67 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

1.1 Поняття, предмет та об'єкт міжнародного права

Міжнародне право - це система правил і принципів, які регулюють відносини між державами та іншими міжнародними акторами. Воно встановлює правила, за допомогою яких держави співіснують, співпрацюють та взаємодіють одна з одною.

Основні риси міжнародного права:

1. Суверенітет держав: Міжнародне право визнає принцип суверенітету держав, що означає, що кожна держава має право самостійно визначати свою внутрішню та зовнішню політику без втручання інших держав.
2. Джерела права: Основними джерелами міжнародного права є міжнародні угоди (договори), звичаєве право, загальні принципи права та рішення міжнародних судів. Крім того, юридична доктрина та практика також використовуються як джерела права.
3. Рівноправність держав: Міжнародне право розглядає всі держави як рівноправні суб'єкти. Жодна держава не має переваги перед іншими державами з точки зору правових обов'язків та прав.
4. Заборона вживання сили: Загальна заборона вживання сили є одним з основних принципів міжнародного права. Винятки зроблені для самооборони або колективних заходів, затверджених Організацією Об'єднаних Націй.
5. Міжнародні організації: Міжнародне право також регулює діяльність міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз, НАТО та інші.
6. Врегулювання спірних питань: Міжнародне право надає механізми для врегулювання спірних питань між державами, включаючи переговори, медіацію, арбітраж та судові процеси перед міжнародними судами.
7. Відповідальність держав: Міжнародне право передбачає відповідальність держав за порушення правил та обов'язків, встановлених цим правом. Це

може включати відшкодування збитків, притягнення до відповідальності осіб, які вчинили порушення, або застосування інших санкцій.

В сучасній доктрині міжнародного права загальновідомими є дві теорії - дуалістична і моністична. Проте, нині в їх межах розрізняють як мінімум п'ять основних концепцій: дуалістична (існування двох окремих, незалежних одна від одної національної та міжнародної правових систем, які виключають верховенство однієї над іншою); моністична з приматом внутрішньодержавного права над міжнародним; моністична з приматом міжнародного права над внутрішньодержавним; верховенство кожної з двох систем у власних сферах регулювання з урахуванням їхніх взаємовідносин (теорія координації) і про існування двох самостійних, рівноправних, взаємозалежних міжнародної та внутрішньодержавної правових систем (соціалістична дуалістична) [1, с. 245].

Міжнародне право є динамічною галуззю, яка зазнає постійних змін та розвитку. Воно відіграє важливу роль у збереженні миру, сприяє взаєморозумінню та співпраці між державами та сприяє захисту прав людини та інших глобальних проблем.

Утворення міжнародного права почалося в давні часи, але його сучасна форма сформувалася протягом останніх століть. Основні етапи утворення міжнародного права включають наступне:

1. Давні часи: У давніх цивілізаціях, таких як Стародавній Єгипет, Межиріччя та Римська імперія, існували правила торгівлі, дипломатичні відносини та угоди між цивілізаціями. Ці ранні форми взаємодії можна вважати передвісниками сучасного міжнародного права.
2. Відродження: У період Відродження в Європі (XIV-XVII століття) почалася систематизація та формалізація правил, які регулюють відносини між державами. Договори, такі як Вестфальські мири 1648 року, встановили принцип суверенітету та незалежності держав.
3. Розвиток колоніальної епохи: Протягом колоніальної епохи (XV-XIX століття) міжнародне право виробилося в контексті залучених держав,

включаючи колоніальні суперечки, торговельні угоди та розподіл територій. Однак, цей період також характеризувався дискримінацією та порушеннями прав місцевих народів.

4. Початок сучасного міжнародного права: Першою значною спробою систематизувати міжнародне право було створення Гаазької конференції міжнародного права у 1899 році. Ця конференція призвела до прийняття Конвенцій Гаазького права і створення постійного суду арбітражу. Далі, після Першої світової війни, було утворено Лігу Націй, яка сприяла подальшому розвитку міжнародного права.
5. Створення Організації Об'єднаних Націй: Після Другої світової війни була утворена Організація Об'єднаних Націй (ООН)(1) у 1945 році. Хартія ООН встановила принципи глобальної безпеки, сприяння співробітництва та розвитку, а також створила ряд спеціалізованих агенцій, таких як Міжнародний суд.
6. Сучасні тенденції: Сьогодні міжнародне право продовжує розвиватися, зосереджуючись на глобальних проблемах, таких як права людини, міжнародний гуманітарний правопорядок, екологічні питання та міжнародна торгівля. Крім того, спеціалізовані трибунали та суди, такі як Міжнародний кримінальний суд, працюють над притягненням до відповідальності осіб за вчинення серйозних злочинів.

Ці етапи вказують на постійний процес формування та розвитку міжнародного права, який відображає потреби та виклики глобального співтовариства.

Міжнародне право - це система правил і принципів, які регулюють відносини між державами та іншими міжнародними суб'єктами в міжнародній спільноті. Воно визначає правові норми, за якими держави взаємодіють між собою, вирішують спори та співпрацюють у різних сферах, таких як безпека, торгівля, права людини та інші.

Предмет міжнародного права: Предмет міжнародного права включає різні аспекти відносин міжнародного співтовариства. Він охоплює такі питання, як:

1. Створення та функціонування держав: Міжнародне право регулює процеси формування, визнання та функціонування держав, включаючи принципи суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності кордонів.
2. Взаємодія держав: Міжнародне право встановлює правила та норми, які регулюють дипломатичні відносини, торгівлю, співробітництво, воєнні дії, міграцію та інші форми взаємодії між державами.
3. Охорона миру та безпеки: Міжнародне право містить норми, спрямовані на забезпечення миру та безпеки в міжнародних відносинах, включаючи заборону вживання сили, регулювання збройних конфліктів, миротворчі операції та превенцію конфліктів.
4. Захист прав людини: Міжнародне право визнає важливість та захищає права людини на міжнародному рівні, включаючи права на життя, свободу, недоторканність та інші права, які закріплені в міжнародних документах, таких як Всесвітня Декларація прав людини.

Об'єкт міжнародного права: Об'єкт міжнародного права - це ті суб'єкти, на яких спрямовані правові норми міжнародного права. Основними об'єктами міжнародного права є:

1. Держави: Держави є основними суб'єктами міжнародного права. Вони мають права та обов'язки відповідно до міжнародного права та взаємодіють між собою на основі встановлених правил.
2. Міжнародні організації: Міжнародні організації, такі як ООН, Європейський Союз, НАТО та інші, також мають статус суб'єктів міжнародного права. Вони взаємодіють з державами та іншими міжнародними суб'єктами згідно з встановленими нормами.(1)
3. Інші міжнародні суб'єкти: До інших міжнародних суб'єктів відносяться національні меншини, неправительственні організації, міжнародні компанії, люди, які підпадають під юрисдикцію міжнародного права та інші структури, які мають правовий статус в міжнародному праві.

Ці поняття, предмет та об'єкт міжнародного права визначають основні аспекти цієї галузі права та вказують на її широкий спектр застосування в міжнародних відносинах.

1.2 Принципи міжнародного права

Принципи міжнародного права є одним із фундаментальних елементів міжнародного права, у дослідженні якого, на думку українського професора В. Г. Буткевича, відчуються найбільші прогалини і «на сьогодні навіть не вироблено сталого поняття основних принципів міжнародного права» (6) Не існує однастайності як у тлумаченні самого поняття «принципи міжнародного права», так і у виокремленні основних принципів міжнародного права та їх функцій. (7)

Вивчаючи визначення поняття "принципи міжнародного права", багато вчених вбачають їх у системі найзагальніших норм міжнародного права, які регулюють поведінку держав та інших суб'єктів міжнародного права і виражають основний зміст міжнародного права. Принципи міжнародного права визначають загальні принципи та цінності, які керують міжнародними відносинами і формують основу для розвитку конкретних норм і стандартів.

Принципи міжнародного права впливають з міжнародної практики, доктрини, рішень міжнародних судів та резолюцій міжнародних організацій. Вони включають такі принципи, як принцип суверенітету, недоторканості території, невтручання внутрішніх справ, мирного врегулювання спорів, добросусідства, добрососусідства, співробітництва, рівноправності, принципи прав людини тощо. Ці принципи відображають основні цінності та стандарти, які лежать в основі міжнародних відносин. (7)

Принципи міжнародного права впливають на розвиток та регулювання міжнародних відносин, оскільки вони надають загальні принципи та орієнтири для діяльності держав та інших суб'єктів міжнародного права. Вони визначають

взаємовідносини між державами, норми поведінки та відповідальність суб'єктів міжнародного права. Крім того, принципи міжнародного права можуть бути використані для вирішення спорів та конфліктів шляхом мирного врегулювання, а також для сприяння співробітництва та розвитку міжнародних відносин на основі правових принципів.

Таким чином, принципи міжнародного права виступають як важливий компонент системи міжнародного права, визначаючи загальні цінності та орієнтири для поведінки суб'єктів міжнародного права. Вони впливають на розвиток та регулювання міжнародних відносин, сприяючи стабільності, законності та справедливості у міжнародному співтоваристві.

Однак, я можу навести кілька прикладів принципів міжнародного права та їх обґрунтування:

1. Принцип суверенітету: Цей принцип стверджує, що кожна держава має право на самовизначення, вільний розвиток своїх внутрішніх та зовнішніх справ без втручання з боку інших держав. Наприклад, коли держава приймає рішення про свою політику або законодавство, вона робить це на основі свого суверенітету і не повинна бути піддана зовнішньому натиску без своєї згоди.
2. Принцип невикористання сили: Цей принцип передбачає, що держави повинні уникати вживання сили або загрози силою в міжнародних відносинах. Він спрямований на забезпечення миру та стабільності. Наприклад, держава не має права застосовувати військову силу проти іншої держави, якщо вона не самообороняється або якщо не має підтримки Ради Безпеки ООН. (6)
3. Принцип рівності держав: Цей принцип стверджує, що всі держави мають рівні права та повинні дотримуватись однакових правил та норм міжнародного права. Жодна держава не повинна мати переваги або переважання над іншими. Наприклад, у складі ООН кожна держава має один голос у Генеральній Асамблеї, незалежно від її величини чи впливу.

4. Принцип добросусідства: Цей принцип вимагає встановлення та підтримки добрих взаємин з сусідніми державами та вирішення спорів мирним шляхом. Держави повинні взаємно поважати свої кордони та територіальну цілісність. Наприклад, дві сусідні держави можуть укласти договори про співробітництво та вирішувати конфлікти за допомогою переговорів та альтернативних методів врегулювання спорів.

Це лише кілька прикладів принципів міжнародного права, існує ще багато інших принципів, таких як принцип самоозначення народів, принцип невідворотності злочинів проти людяності, принцип гуманітарного права тощо. Кожен з цих принципів відіграє важливу роль у розвитку та застосуванні міжнародного права.(6)

Роль принципів міжнародного права визначається їх важливістю у формуванні та регулюванні міжнародного правового порядку. Основні принципи мають загальноприйнятність та універсальність і є основою для взаємодії міжнародних суб'єктів. Ось декілька ключових аспектів їх ролі:

1. Формування правового порядку: Принципи міжнародного права визначають загальні норми та стандарти поведінки для держав та інших суб'єктів міжнародного права. Вони створюють основу для розвитку міжнародного права і встановлюють рамки для взаємовідносин між суб'єктами.
2. Регулювання взаємовідносин: Принципи міжнародного права визначають правила та принципи, за якими взаємодіють держави та інші суб'єкти міжнародного права. Вони регулюють такі аспекти, як територіальний суверенітет, недоторканість держав, невтручання у внутрішні справи, мирне врегулювання конфліктів, дотримання прав людини та інші сфери взаємодії.
3. Вплив на діяльність міжнародних організацій: Принципи міжнародного права мають суттєвий вплив на діяльність міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародний Судовий Суд та інші. Вони визначають рамки та принципи діяльності цих організацій, регулюють їх відносини з державами та іншими суб'єктами.

4. Регулювання конкретних ситуацій: Принципи міжнародного права застосовуються для вирішення конкретних ситуацій, що виникають у міжнародних відносинах. Наприклад, принципи законності, пропорційності та необхідності визначають межі, в яких можуть застосовуватися заходи самооборони або санкції проти держави.
5. Визначення відповідальності: Принципи міжнародного права є основою для визначення відповідальності держав та інших суб'єктів за порушення міжнародних зобов'язань. Вони визначають правила щодо залежності відшкодування, реституції та інших наслідків невиконання міжнародних зобов'язань.

Наприклад, принцип недоторканості державного суверенітету визначає взаємовідносини між державами і ставить під захист територіальну цілісність країн. Принцип мирного врегулювання конфліктів сприяє розвитку дипломатичних зусиль для вирішення конфліктів без застосування сили. Принцип рівноправності та недискримінації регулює стосунки між державами і покликаний забезпечити рівність в їхніх правах та обов'язках. (6)

Таким чином, принципи міжнародного права визначають загальноприйняті норми та стандарти взаємодії міжнародних суб'єктів і грають ключову роль у формуванні міжнародного правового порядку. Вони регулюють взаємовідносини, визначають відповідальність та сприяють мирному врегулюванню конфліктів у міжнародних відносинах.

Принципи міжнародного права не є відмінними від критики та викликів. Деякі з найбільш поширених критик та викликів, які можуть бути спрямовані на принципи міжнародного права, включають наступне:

1. Невиконання: Часто держави порушують принципи міжнародного права, не дотримуючи своїх зобов'язань або зловживаючи своїми повноваженнями. Це може порушувати довіру та стабільність в міжнародних відносинах.
2. Суб'єктивність: Принципи міжнародного права можуть бути тлумачені та застосовуватися по-різному різними суб'єктами. Це може створювати

неоднозначність та сприяти спорам та конфліктам у визначенні правових стандартів.

3. Застарілість: У зв'язку зі зміною міжнародного оточення та новими викликами, деякі принципи міжнародного права можуть виглядати застарілими або неадекватними. Наприклад, у сфері кібербезпеки та кібервійництва можуть виникати суперечності у застосуванні традиційних принципів.
4. Відсутність ефективного механізму забезпечення дотримання: Відсутність ефективних механізмів забезпечення дотримання принципів міжнародного права може призводити до безкарності та недостатньої відповідальності за порушення правил.
5. Незбалансованість: Деякі критики вказують на незбалансованість деяких принципів міжнародного права, яка може впливати з переваги одних держав над іншими або з імбалансу в інтересах різних груп держав.(6)

Все ж, важливо підкреслити, що принципи міжнародного права залишаються основою міжнародних відносин та визначають загальноприйняті норми та стандарти поведінки. Критика та виклики мають за мету поліпшення та розвиток міжнародного права, щоб воно було більш ефективним та реагувало на сучасні виклики та потреби міжнародного співтовариства.

Висновки з розділу про принципи міжнародного права:

1. Принципи міжнародного права грають важливу роль у формуванні міжнародного правового порядку та регулюванні поведінки держав та інших суб'єктів міжнародного права.
2. Вони визначають загальноприйняті норми та стандарти, які вимагають від суб'єктів додержуватися певних принципів в своїх міжнародних відносинах.
3. Принципи міжнародного права є основою для розвитку та застосування інших джерел міжнародного права, таких як договори, звичаї та резолюції міжнародних організацій.

4. Вони мають велике значення для регулювання конкретних ситуацій, таких як ведення війни, захист прав людини, встановлення меж територіальної юрисдикції та інші аспекти міжнародних відносин.
5. Принципи міжнародного права можуть бути використані для розв'язання спорів та конфліктів між державами, як у судовому порядку, так і в процесі переговорів та медіації.
6. Незважаючи на критику та виклики, принципи міжнародного права залишаються важливим елементом міжнародної системи та сприяють стабільності, законності та справедливості в міжнародних відносинах.

Отже, принципи міжнародного права відіграють важливу роль у міжнародному співтоваристві, сприяючи утворенню правового порядку та регулюючи взаємовідносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права. Вони є основою для розвитку та застосування міжнародного права, а їх вплив можна спостерігати в практиці міжнародних судів, договорів між державами та резолюцій міжнародних організацій. Незважаючи на критику та виклики, принципи міжнародного права залишаються важливим інструментом для забезпечення стабільності, законності та справедливості в міжнародних відносинах. Деякі аргументи, що підтверджують цей висновок, включають:

1. Стабільність та передбачуваність: Принципи міжнародного права надають загальні принципи та правила, які сприяють стабільності та передбачуваності у міжнародних відносинах. Вони дозволяють державам розуміти свої зобов'язання та очікування, що сприяє уникненню конфліктів та спорів.
2. Законність: Принципи міжнародного права встановлюють стандарти поведінки для держав та інших суб'єктів міжнародного права. Вони допомагають забезпечувати додержання прав людини, захист територіального суверенітету, заборону використання сили та інші важливі аспекти міжнародного права.
3. Справедливість: Принципи міжнародного права визнають потребу у справедливості та рівноправному ставленні між державами. Вони допомагають вирішувати спори та конфлікти на основі принципів

справедливості, таких як принцип недискримінації та принцип рівності перед законом.

4. Міжнародний порядок: Принципи міжнародного права сприяють формуванню міжнародного правового порядку, який визнається державами та забезпечує певну структуру та регулювання в міжнародних відносинах. Вони допомагають встановлювати механізми врегулювання спорів, розробляти стандарти поведінки та здійснювати контроль за дотриманням правил.
5. Легітимність: Принципи міжнародного права надають легітимність діям держав та інших суб'єктів міжнародного права. Вони слугують основою для визнання та дотримання прав та зобов'язань у міжнародних відносинах.

Ці аргументи свідчать про важливість принципів міжнародного права у забезпеченні стабільності, законності та справедливості в міжнародних відносинах.

1.3. Інститут джерел міжнародного права: правова природа та роль у системі міжнародного права

Інститут джерел міжнародного права відіграє ключову роль у формуванні та розвитку цієї галузі права. Він визначає, звідки походять норми міжнародного права, які є їх основними джерелами та які є їх правові характеристики. Це важливий аспект системи міжнародного права, оскільки джерела надають правову вагу та авторитет нормам, регулюючим міжнародні відносини.

Існує декілька основних джерел міжнародного права:

1. Договори (міжнародні договори): Договори є основним джерелом міжнародного права. Вони є письмовими угодами між двома або більше державами або міжнародними організаціями, які встановлюють права та обов'язки сторін. Договори можуть мати різну форму та назву, такі як угода, конвенція, пакт, протокол тощо. Прикладами важливих договорів є Віденська конвенція про дипломатичні відносини, Паризька угода про зміну клімату тощо.

2. Звичаєве міжнародне право: Звичаєве міжнародне право складається з загальноприйнятих норм та звичаїв, які визнаються державами як обов'язкові для дотримання. Ці норми формуються на основі постійної практики держав та переконання в їх юридичній зобов'язуваності. Прикладом звичаєвого міжнародного права є принцип невикористання сили в міжнародних відносинах.
3. Загальні принципи права: Загальні принципи права використовуються для доповнення та інтерпретації договірних та звичаєвих норм. Вони визначають основні правові принципи, що лежать в основі міжнародного права, такі як принцип справедливості, добросусідства та доброї віри. Прикладом загальних принципів права є принцип захисту прав людини.
4. Постанови міжнародних судів та арбітражних рішень: Рішення міжнародних судів, таких як Міжнародний Суд ООН, та арбітражні рішення мають авторитет джерел міжнародного права. Вони надають тлумачення норм міжнародного права та вирішують спори між державами. Прикладом такого рішення є рішення Міжнародного Суду у справі "Геноцид у Сербії та Хорватії".
5. Доктрина та юридична література: Доктрина та юридична література, такі як праці вчених, коментарі до міжнародних документів та наукові статті, впливають на розвиток та тлумачення міжнародного права. Вони допомагають формувати правову думку та ставлення до різних питань міжнародного права.

Ці джерела співробітничать та взаємодіють між собою, формуючи систему міжнародного права та надаючи правовий авторитет його нормам. Вони забезпечують стабільність, прогнозованість та правову впевненість в міжнародних відносинах, сприяють розвитку міжнародного права та сприяють розробці нових норм для відповіді на змінні потреби світового співтовариства.

можна розглянути такі аспекти:

1. Правова природа джерел міжнародного права:

- Джерела міжнародного права є визначальними документами, які встановлюють правові норми та стандарти для держав та інших суб'єктів міжнародного права.
- Ці джерела мають обов'язковий характер і зобов'язують суб'єктів міжнародного права дотримуватися встановлених норм та зобов'язань.

2. Роль джерел міжнародного права у системі міжнародного права:

- Джерела міжнародного права встановлюють основні правила та принципи, які регулюють поведінку держав, міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародного права.
- Вони сприяють формуванню міжнародного правового порядку та створюють основу для взаємодії та вирішення спорів між суб'єктами міжнародного права.
- Джерела міжнародного права допомагають у створенні прогресивних норм та принципів, а також в розвитку міжнародного права відповідно до змін у міжнародних відносинах та потреб суспільства.

Для підтримки висновків розділу можна посилатися на відповідні джерела міжнародного права, наукову літературу та рішення міжнародних судів. Деякі приклади таких джерел міжнародного права:

- Устав Організації Об'єднаних Націй (ООН);
- Міжнародні договори, наприклад, Віденська конвенція про договірне право;
- Звичаєве право, яке виникає з повторюваних практик, які вважаються правовими звичаями;
- Загальні принципи права, які визнаються державами як загальноприйняті норми;
- Резолюції та рішення ООН та інших міжнародних організацій, які мають правовий характер та встановлюють норми та принципи.

Правова природа джерел міжнародного права визначає їх статус та юридичну силу в системі міжнародного права. Джерела міжнародного права є нормативно-

правовими актами, що встановлюють правила поведінки суб'єктів міжнародного права та їх зобов'язання.

Основні форми джерел міжнародного права включають:

1. Міжнародні договори: Це письмові угоди між державами або іншими суб'єктами міжнародного права, що містять зобов'язання для сторін та набувають юридичної сили після їх ратифікації або приєднання.
2. Звичаєве право: Воно виникає з практики держав, яка повторюється та вважається юридично зобов'язувальною. Звичаєве право визнається як одне з основних джерел міжнародного права і має загальне прийняті норми.
3. Загальні принципи права: Це загальноприйняті правові принципи, які визнаються державами та іншими суб'єктами міжнародного права. Вони включають принципи справедливості, суверенітету держав, невторчання, добросовісного виконання договорів та інші.
4. Рішення міжнародних судів та арбітражних органів: Рішення, які приймаються міжнародними судами, такими як Міжнародний Суд ООН, та іншими арбітражними органами, мають велику вагу в системі міжнародного права. Вони роз'яснюють правові норми та принципи, вирішують спори між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

Ці джерела міжнародного права виконують роль нормативно-правових актів, які регулюють поведінку суб'єктів міжнародного права, встановлюють їх зобов'язання та права, а також сприяють формуванню та розвитку міжнародного правового порядку. Вони відіграють важливу роль у системі міжнародного права, надаючи юридичну основу для взаємодії та регулювання відносин між суб'єктами міжнародного права.

Шляхом порівняльного аналізу двох основних джерел міжнародного права можна виявити цілу низку інших розбіжностей між ними. По-перше, в міжнародному договорі чітко відокремлені правотворчий процес від правозастосовчого, адже договір укладається шляхом формальних переговорів. Зважаючи на те, що міжнародний звичай формується саме в результаті практики, не можна чітко розмежувати стадію становлення від стадії застосування звичаю.

По-друге, міжнародний договір здатний впливати на розвиток міжнародного права шляхом встановлення певних правових норм, а міжнародний звичай є лише констатацією існуючого правила поведінки.

По-третє, навіть універсальні міжнародні договори поступаються за кількістю учасників міжнародному звичаю, адже для застосування міжнародного договору необхідна формальна згода суб'єктів.

По-четверте, в міжнародному звичаї містяться більш загальні правила поведінки, а це зумовлює той факт, що звичай не здатний врегулювати відносини в тих галузях, де потрібна чітка регламентація (наприклад, атомне право або космічне право).

З іншого боку, серед усього загалу звичаєвих норм переважають універсальні, тоді як у міжнародному договорі переважають регіональні та локальні норми. Також важливо зазначити роль міжнародного звичаю у заповненні прогалин міжнародного права.

Юридично звичаєві та договірні норми мають однакову силу.

Незважаючи на те, що в Статуті Міжнародного Суду ООН загальні принципи права згадуються як одне з основних джерел міжнародного права, міжнародна практика доводить протилежне. Адже за всю історію існування Міжнародного Суду ООН загальні принципи права були застосовані лише кілька разів.

Виходячи із сучасного розуміння, загальними принципами права є певні правові поняття, технічні правила, які походять в основному з різних правових концепцій, а також римського права, та використовуються як у міжнародному, так і у внутрішньому праві держав як керівні начала при тлумаченні та застосуванні існуючих правових норм.

Загальні принципи права у жодному разі не слід плутати з основними принципами міжнародного права. Останні по суті є не джерелами, а нормами міжнародного права найвищої сили.

Джерела міжнародного права відіграють важливу роль у системі міжнародного права, оскільки вони встановлюють норми, принципи та правила, які регулюють поведінку суб'єктів міжнародного права. Розуміння та використання цих джерел є необхідним для забезпечення стабільності, передбачуваності та розвитку міжнародних відносин.

Основна роль джерел міжнародного права полягає в наступному:

1. Нормативна роль: Джерела міжнародного права створюють юридичні норми та правила, які регулюють поведінку суб'єктів міжнародного права. Вони встановлюють зобов'язання та права держав та інших суб'єктів міжнародного права і надають основу для взаємодії та співробітництва між ними.
2. Регулятивна роль: Джерела міжнародного права визначають норми поведінки суб'єктів міжнародного права, які дозволяють уникати конфліктів, вирішувати спори та забезпечувати взаємовідносини на основі права. Вони створюють рамки для мирного врегулювання спорів та розбіжностей між державами.
3. Інтерпретативна роль: Джерела міжнародного права надають основу для тлумачення та застосування міжнародного права. Вони допомагають вирішувати суперечності та роз'яснювати зміст та обсяг прав та зобов'язань суб'єктів міжнародного права. Рішення міжнародних судів та арбітражних органів також використовуються для тлумачення та розвитку міжнародного права.
4. Джерела легітимізації: Джерела міжнародного права надають легальну та моральну основу для визнання та легітимізації правових норм, принципів та інститутів міжнародного права. Вони допомагають забезпечити визнання прав та зобов'язань держав та інших суб'єктів міжнародного права, що сприяє стабільності та прогресу в міжнародних відносинах.

Отже, джерела міжнародного права виконують важливу роль у формуванні, розвитку та застосуванні міжнародного правового порядку. Вони надають основу для встановлення норм, регулюють поведінку суб'єктів міжнародного права та сприяють забезпеченню стабільності, законності та справедливості в міжнародних відносинах.

Джерела міжнародного права мають правову природу, що означає, що вони є джерелами юридичних норм, принципів та правил, які регулюють поведінку суб'єктів міжнародного права. Вони набувають юридичної сили та є джерелами зобов'язань та прав для держав та інших суб'єктів міжнародного права.

Джерела міжнародного права включають такі основні елементи:

1. Договори (міжнародні угоди): Договори є основним джерелом міжнародного права. Вони є угодами між двома або більше державами або іншими суб'єктами міжнародного права, які встановлюють їх права та зобов'язання. Договори мають юридичну обов'язковість для сторін, які їх ратифікували або приєдналися до них.
2. Загальноприйняті принципи міжнародного права: Загальноприйняті принципи міжнародного права є основою формування правових норм та правил у міжнародних відносинах. Вони виражають загальні цінності та принципи, що визнаються міжнародним співтовариством. До них відносяться принципи суверенності, невтручання, добросусідства, рівноправності держав та інші.
3. Міжнародна звичайова правова практика: Міжнародна звичайова правова практика включає прийняті в міжнародних відносинах способи поведінки, які вважаються юридично обов'язковими. Це можуть бути повторювані дії держав, прийняті норми поведінки, або приклади практики міжнародних організацій. Міжнародна звичайова правова практика впливає на формування та тлумачення правил міжнародного права.
4. Загальні принципи права: Загальні принципи права є джерелом міжнародного права, які використовуються для заповнення правових прогалів або вирішення спорів, коли інші джерела міжнародного права не дають чіткої відповіді. Ці принципи впливають з загальних принципів правосуддя та справедливості.

Джерела міжнародного права впливають на розвиток та регулювання міжнародних відносин у такий спосіб:

- Вони встановлюють правила та норми, які регулюють поведінку держав та інших суб'єктів міжнародного права.
- Вони надають основу для визнання та легітимізації прав та зобов'язань держав та інших суб'єктів міжнародного права.
- Вони сприяють створенню стабільності, законності та справедливості в міжнародних відносинах.

- Вони використовуються для вирішення спорів, конфліктів та розбіжностей між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.
- Вони надають основу для функціонування міжнародних організацій та регулюють їх діяльність.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

2.1 Види джерел міжнародного права та їх нормативно-правове закріплення

Поміж інших характеристик початку нової епохи в міжнародному праві з кінця ХХ ст. викликає інтерес позиція В. Грєве: “Між 1989 і 1991 роками світ повністю змінився. Одна з двох наддержав, Радянський Союз, розпався, залишивши низку переважно середнього розміру або дрібних незалежних держав у Східній Європі і Центральній Азії. Найбільш важливими з цих держав є Російська Федерація та Україна. Холодна війна відійшла у минуле і Рада Безпеки ООН більше не паралізована правом вето одного зі своїх антагоністичних постійних членів. ...Єдиним стабілізуючим фактором у цій новій міжнародній ситуації став силовий вплив, здійснюваний Сполученими Штатами, єдиною наддержавою, що залишилась незачепленою зрушеннями у Європі та закінченням холодної війни. Хоча Росія й не полишила міжнародної політичної арени, вона більше не була спроможною змагатися зі Сполученими Штатами у впливовості”(11)

Багато хто навіть вбачав у новому етапі розвитку міжнародного права мало чи не побудову його ідеальної системи; закінчення “холодної війни” та загрози глобального конфлікту розглядалось як кінцева перемога миролюбних сил (“протягом останніх десятиліть ми стали свідками повного перетворення традиційного і застарілого *jus ad bellum* у *jus contra bellum* наших днів; це одна з найбільш значних трансформацій сучасного міжнародного правопорядку”), зникнення двоблоковості – як повернення до ефективності ООН, а формування “праволюдних” інститутів і галузей – як встановлення імперативу гуманістичних цінностей (“історія міжнародного права – це процес поступового завоювання досі

варварських чи архаїчних земель доблесними пілігримами в ім'я верховенства права, які надавали світло істини у темні закутки міжнародної практики”(11).

З сукупності норм право перетворилось у систему на базі єдиних цілей та принципів. Таким чином, історія сучасного міжнародного права як особливої правової системи, що спирається на єдині цілі та принципи, починається тоді, коли з'являються необхідні матеріальні, духовні і політичні умови і складається глобальна система міжнародних відносин, з якою пов'язані життєво важливі інтереси всіх народів”

Види джерел міжнародного права та їх нормативно-правова база

Джерела міжнародного права є однією з центральних моделей, навколо якої будуються міжнародно-правові дискурси та правові претензії.

До таких джерел належать договори та конвенції, рішення судів різних країн (у тому числі й у вашій власній державі та нації), рішення регіональних судів (таких як Європейський суд), Світової організації торгівлі (СОТ), резолюції Організації Об'єднаних Націй (ООН) та рішення регіональних торговельних організацій, таких як Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА). Джерела міжнародного права включають все, на що може покладатися міжнародний трибунал при вирішенні міжнародних спорів. Міжнародні спори включають спори між державами, спори між фізичними або юридичними особами з різних країн, а також спори між фізичними або юридичними особами та іноземною національною державою. Стаття 38(2) Статуту Міжнародного суду ООН (МС ООН) перераховує чотири джерела міжнародного права: договори і конвенції, звичай, загальні принципи права, а також судові рішення і доктрини.

Термін "джерела" описує шрифт або класифікацію правових норм, які повинні застосовуватися до певної проблеми. Загальноприйнято вважати, що джерела міжнародного права визначені у статті 38(2) Статуту Міжнародного Суду ООН, яка зазначає:

Суд, функція якого полягає у вирішенні відповідно до міжнародного права спорів, що передаються на його розгляд, застосовує

1. міжнародні конвенції, як загальні, так і партикулярні, що встановлюють правила, прямо визнані державами, які сперечаються;
2. міжнародні звичаї, як свідчення загальної практики, що визнається як право
3. загальні принципи права, визнані цивілізованими націями;
4. з урахуванням положень статті 59, судові рішення та вчення найбільш висококваліфікованих публіцистів різних країн, як допоміжні засоби для визначення норм права.

Міжнародний суд ООН розглядає лише позови між національними державами. Його юрисдикція не є обов'язковою, що означає, що обидві держави, які беруть участь у спорі, повинні погодитися на розгляд справи Міжнародним судом. (5)

Положення, що міститься в статті 38(2) Статуту Міжнародного Суду ООН, слугує для Міжнародного Суду керівним принципом у застосуванні міжнародного права. Хоча це положення не є вичерпним переліком джерел, існує консенсус щодо того, що перелік, наведений у статті 38(2), представляє визнані джерела міжнародного права. Питання полягає в тому, чи охоплює стаття 38(2) всі джерела міжнародного права, чи існують додаткові джерела, окрім тих, що згадані в статті.

Деякі вчені проводять різницю між формальними і матеріальними джерелами міжнародного права. Формальні джерела, викладені в статті 38(2)(а)-(с) (конвенції, звичаї та загальні принципи), є основними джерелами фактичного змісту права. Вони забезпечують основу для визначення змісту міжнародного права. З іншого боку, стаття 38(2)(d) (судові рішення та доктрини) прямо називає їх "допоміжними засобами для визначення норм права". Ці джерела вважаються матеріальними джерелами, оскільки вони не становлять саме право, а скоріше слугують доказом права, яке впливає з конвенцій, звичаїв або загальних принципів - трьох формальних джерел. (4, 12)

Стаття 38(2) не встановлює ієрархії між конвенціями, звичаями та загальними принципами міжнародного права. Теоретично, всі офіційні джерела міжнародного права вважаються рівними, і жодне з них не має пріоритету над іншими. У Женевських конвенціях про територіальне море та відкрите море 1958 року чітко

зазначено, що жодна держава не може претендувати на виключну рибальську зону за межами свого територіального моря. Однак лише через 20 років міжнародне співтовариство визнало, що держави можуть претендувати на виключні рибальські зони в 200 миль від своїх берегових ліній в якості звичаєвого права. Принцип *lex posterior derogat priori* передбачає, що за рівності формальних джерел перевагу має більш пізнє правило. Тим не менш, доцільно підходити до питання міжнародного права, спочатку розглядаючи будь-яку відповідну конвенцію, а потім застосовні звичаї і, за необхідності, загальні принципи права. Відповідно до статті 38(2), Суд має право вирішувати справу *ex aequo et bono*, якщо сторони згодні на це. Це положення дозволяє Суду відступати від правових норм, викладених у статті 38(2), і натомість застосовувати концепції рівності, справедливості та правосуддя. Однак важливо зазначити, що на це положення жодного разу не посилалися жодна зі сторін у справах, що розглядалися Судом, і тому воно залишається неперевіраним.

Віденська конвенція

Хоча в статті 38(2)(a) використовується термін "конвенції", більш поширеним є термін "договори". Право міжнародних договорів розвивалося на основі звичаєвого права і згодом було кодифіковано в договір, відомий як Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року, завдяки зусиллям Комісії міжнародного права. Відповідно до статті 2(2)(a) Віденської конвенції про право міжнародних договорів, договір визначається як "міжнародна угода, укладена між державами в письмовій формі і регулюється міжнародним правом". З цього визначення випливає, що положення Віденської конвенції про право міжнародних договорів не застосовуються до договорів, в яких одна зі сторін не є державою (наприклад, міжнародна організація). Однак більш пізня Віденська конвенція, Віденська конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями і між міжнародними організаціями, була розроблена в 1986 році і містить положення, подібні до Віденської конвенції 1969 року, які конкретно стосуються договорів за участю міжнародних організацій. Хоча ця конвенція ще не набула чинності, вона встановлює правила для договорів, в яких принаймні одна зі сторін є міжнародною організацією. Крім того, неписаний договір, хоча і не підпадає під дію положень Віденської конвенції про право міжнародних договорів, може створювати юридичні зобов'язання, якщо він має серйозні наміри і може бути чітко доведений. Наприклад, у справі про Східну Гренландію (1933) Світовий суд визначив, що публічна заява Нільса Клауса Ілена, міністра закордонних справ Норвегії, про те, що Норвегія не буде оскаржувати претензії Данії на Гренландію, є одностороннім юридично обов'язковим зобов'язанням, а не договором. Аналогічно, у справі про

ядерні випробування (1974), коли Австралія і Нова Зеландія звернулися до Суду з проханням зробити заяву щодо атмосферних ядерних випробувань Франції в південній частині Тихого океану, Суд постановив, що така заява була непотрібною, оскільки Франція публічно заявила про свій намір припинити атмосферні ядерні випробування. Ленська та французька декларації створили юридичні зобов'язання, але вони не були усними договорами. (4, 12-13)

Іноді розрізняють "правотворчий договір" (*traité-loi*) і "договір-контракт" (*traité-contrat*). Перше стосується великих багатосторонніх угод з важливих питань, тоді як друге - угод з невеликою кількістю сторін з конкретних питань. Дехто стверджує, що *traité-loi* функціонує як загальне джерело права, подібне до законодавства у внутрішньому праві, тоді як *traité-contrat* розглядається як обмежена угода між конкретними сторонами для конкретних цілей, а не як загальне право. Однак, незважаючи на привабливість цього розмежування, воно не є обґрунтованим. Всі договори є договірними угодами між сторонами, і всі договори створюють юридичні зобов'язання, але лише для сторін, які їх уклали за взаємною згодою. Стаття 34 Віденської конвенції про право міжнародних договорів підтверджує давнє правило, згідно з яким договір не може надавати права або накладати обов'язки на третю державу без її згоди. (4, 13)

Елементи договірного права

Договори в міжнародному праві функціонують подібно до договорів у муніципальному праві, а норми, що регулюють договори, мають багато спільного з нормами, що регулюють муніципальні контракти. Віденська конвенція про право міжнародних договорів (VCLT) містить рекомендації щодо ведення переговорів та укладання договорів (статті 6-18), розглядає питання їх недійсності внаслідок помилки, шахрайства, корупції або примусу (статті 46-53), а також окреслює підстави для розірвання договору на підставі істотного порушення або неможливості виконання (статті 54-72). Ці положення будуть знайомі будь-якому юристу, який добре розуміється на муніципальному праві. (4, 13)

Однак існують певні аспекти міжнародного договірного права, які відрізняються від муніципального договірного права. Багато договорів вимагають двоетапного процесу затвердження. У таких випадках акт підписання договору означає лише прийняття його тексту як автентичного (стаття 10), а договір стає обов'язковим для держави лише після подальшої ратифікації (стаття 14). Цей двоетапний процес дає

кожній державі час на роздуми про те, чи бажає вона бути зв'язаною умовами договору. Хоча жодна держава не зобов'язана ратифікувати договір, а договір стає обов'язковим для виконання лише після ратифікації, держава, що підписала договір, повинна утримуватися від будь-яких дій, які суперечили б меті та завданням договору (стаття 18). Процес ратифікації регулюється конституцією держави. Наприклад, у Великій Британії уряд у Вестмінстері ратифікує договори самостійно, без залучення Парламенту, тоді як у США Конституція вимагає, щоб виконавча влада зверталася за порадою та згодою до Сенату перед ратифікацією договорів. (4, 13)

Муніципальні контракти, як правило, не потребують реєстрації. Однак через занепокоєння щодо таємних договорів, особливо таємних союзів, міжнародне співтовариство встановило вимоги щодо реєстрації та публікації договорів ще з часів Ліги Націй. Стаття 102 Статуту Організації Об'єднаних Націй передбачає, що всі договори, укладені державами-членами, повинні бути зареєстровані в Секретаріаті. Відсутність реєстрації договору тягне за собою те, що на незареєстрований договір не можна посилалися в жодному органі ООН, включаючи Міжнародний суд ООН. Зареєстровані договори публікуються як у друкованому вигляді в Серії договорів Організації Об'єднаних Націй (UNTS), що налічує понад 2400 томів, так і в Інтернеті на сайті <http://treaties.un.org>. (4, 14)

Застереження є одним з найскладніших питань у договірному праві. Держава може бажати стати стороною договору, але водночас бажає виключити себе з-під дії певних положень, які вона вважає несприятливими для себе. У таких випадках держава робить застереження, висловлюючи, що вона не вважає себе зв'язаною певними частинами договору. Фундаментальний принцип, що регулює договори, подібний до відповідного принципу в муніципальному контрактному праві, є чітким: як тільки договір узгоджений, він повинен бути прийнятий у повному обсязі без застережень, а будь-яке запропоноване застереження повинно бути узгоджене з усіма іншими договірними сторонами. Цей принцип легко застосовувати у двосторонніх договорах, де застереження по суті є зустрічною пропозицією, яку має прийняти або відхилити інша сторона.

У справі "Застереження до Конвенції про геноцид 1951 року" Міжнародний суд ООН визнав, що традиційне правило щодо застережень не підходить для такого

багатостороннього договору, як Конвенція про геноцид 1948 року. Враховуючи важливу гуманітарну мету Конвенції про геноцид та її універсальний характер, Суд дійшов висновку, що застосування традиційного правила може перешкоджати ефективності договору через потенційне виключення певних держав через незначні застереження. Тому Суд встановив нове правило.

Згідно з цим новим правилом, коли держава робить застереження, інші учасники договору зобов'язані індивідуально оцінити, чи є застереження незначним і чи сумісним з об'єктом і метою договору. Вони також мають повноваження визначати, чи слід вважати державу, яка зробила застереження, стороною договору. Спочатку Суд заявив, що це нове правило застосовуватиметься лише до унікальних обставин Конвенції про геноцид. Однак воно швидко отримало визнання і стало застосовуватися до всіх багатосторонніх договорів. З деякими незначними змінами це правило згодом було включено до Віденської конвенції про право міжнародних договорів у статтях 19-23. Наразі переважає позиція, згідно з якою держава, яка робить застереження до багатостороннього договору, вважається учасником договору за винятком застереження, якщо жодна інша сторона не заперечує проти застереження як несумісного з об'єктом і метою договору та участю в ньому держави, яка зробила застереження. (4, 14)

Однією з підстав для припинення або призупинення дії договору, яка відрізняється від муніципального договірного права, є концепція докорінної зміни обставин. Стаття 62 Віденської конвенції про право міжнародних договорів підтверджує усталений принцип, який часто називають *rebus sic stantibus*, що дозволяє розірвати договір у разі істотної та непередбачуваної зміни обставин, які мали істотне значення при його первісному укладенні. Однак Міжнародний суд ООН (МС ООН) визнає, що докорінна зміна обставин є винятковою та обмежувальною підставою для припинення дії договорів. У таких справах, як "Справи про юрисдикцію щодо рибальства" (1974 р.) та "Проект Габчіково-Надьмарош" (1997 р.), МС ООН визнав обмежену застосовність цієї підстави. У першій справі Суд не вважав вдосконалення технологій рибальства і, як наслідок, виснаження рибних запасів достатньо фундаментальним, щоб виправдати припинення дії договору 1961 року про ліміти на вилов риби. Аналогічно, у другій справі Суд встановив, що політичні, економічні та екологічні зміни не були настільки фундаментальними, щоб виправдати розірвання договору 1977 року щодо спільного проекту будівництва греблі гідроелектростанції.

Загалом, концепція фундаментальної зміни обставин слугує обмежувальною підставою для розірвання договорів і вимагає високого порогу непередбачуваних і суттєвих змін, що безпосередньо впливають на основні елементи договору. (4, 14)

Два фундаментальні принципи договірної права заслуговують на особливу увагу. Перший принцип закріплений у статті 26 Віденської конвенції про право міжнародних договорів і широко відомий як *pacta sunt servanda*, що означає "договори повинні виконуватися". Відповідно до цього принципу, кожен чинний договір є обов'язковим для сторін, і вони зобов'язані сумлінно виконувати свої договірні зобов'язання.

Другий принцип стосується правил тлумачення договорів. Стаття 31(2) Віденської конвенції про право міжнародних договорів окреслює загальне правило тлумачення, стверджуючи, що "договір повинен тлумачитися добросовісно відповідно до звичайного значення, яке слід надавати термінам договору в їхньому контексті, а також у світлі його об'єкта та мети". Цей принцип підкреслює важливість тлумачення положень договору на основі їх звичайного значення з урахуванням контексту, в якому вони використовуються, а також загальних цілей і намірів договору.

У ситуаціях, коли застосування загального правила призводить до двозначності, неясності або явно абсурдного чи необґрунтованого результату, стаття 32 Віденської конвенції про право міжнародних договорів дозволяє використовувати додаткові засоби тлумачення. Ці додаткові засоби можуть включати вивчення підготовчої роботи над договором, яку зазвичай називають "*travaux préparatoires*", або, у Сполучених Штатах, законодавчу історію договору. Ці два принципи - *pacta sunt servanda* і правила тлумачення договорів - відіграють вирішальну роль у забезпеченні ефективності, цілісності та гармонійного застосування міжнародних договорів. (4, 15)

2.2 Міжнародний договір як основне джерело міжнародного права

Міжнародні договори: Міжнародні договори є одним з основних джерел міжнародного права. Це письмові угоди, які укладаються між державами або міжнародними організаціями. Вони встановлюють правила та зобов'язання, які

регулюють поведінку держав та інших суб'єктів міжнародного права. Приклади міжнародних договорів включають Віденську конвенцію про дипломатичні відносини та Паризьку угоду про зміну клімату. (3,12)

1. Звичаєве право: Звичаєве право виникає з загальної практики держав і визнається як юридично зобов'язуюче правило. Це можуть бути широко прийняті практики або норми поведінки, які держави дотримуються протягом тривалого періоду часу. Наприклад, звичаєве право морської навігації встановлює правила, які регулюють безпеку та права держав у водних просторах.
2. Загальні принципи права: Загальні принципи права включають у себе основні правові принципи, що визнаються державами. Ці принципи можуть бути витягнуті з рішень судів, національного права та міжнародної практики. Наприклад, принципи справедливості, прав людини та добросовісної поведінки є загальними принципами права, які впливають на регулювання міжнародних відносин.
3. Рішення міжнародних судів: Рішення міжнародних судів, зокрема Міжнародного Суду ООН та регіональних судів, є важливими джерелами міжнародного права. Ці рішення встановлюють правові тлумачення, прецеденти та стандарти, які впливають на розвиток та інтерпретацію міжнародного права. Наприклад, рішення Міжнародного Суду щодо спору між державами визначає їхні права та обов'язки згідно з міжнародним правом.
4. Резолюції та рішення міжнародних організацій: Резолюції та рішення міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС) та Європейський Суд з прав людини, мають юридичну силу та впливають на поведінку держав та інших суб'єктів міжнародного права. Ці резолюції та рішення можуть містити рекомендації, зобов'язання або норми, які впливають на регулювання міжнародних відносин.

Насправді й у літературі вираз «міжнародний договір» використовується у дуже широкому сенсі позначення будь-яких міжнародно-правових актів, незалежно від конкретної назви і змісту. Найбільша кількість міжнародних договорів укладається між державами, менша кількість договорів укладається між державами та міжнародними організаціями або між двома чи кількома міжнародними організаціями (17).

У внутрішніх правових порядках договори є джерелами не тільки об'єктивного, а й суб'єктивного права, тобто регулюють лише певне коло питань між відповідними сторонами. Це також стосується і договорів внутрішнього права, які укладає держава на основі своєї правоздатності.

Міжнародні договори також служать для вирішення конкретних питань, насамперед у відносинах між державами. Такими є, наприклад, договори про розмежування кордонів, про спільне будівництво електростанції, про продаж нафти тощо. Водночас багато міжнародних договорів переростають функцію регулювання конкретних питань і певною мірою виконують роль, яка відводиться законам та внутрішнім правовим системам держав, особливо коли йдеться про деякі багатосторонні угоди. (17).

Як приклад можна навести Статут ООН та низку міжнародних договорів, якими кодифіковано міжнародне публічне право.

Міжнародні договори можна класифікувати з різних підстав: за формою, кількістю учасників, функціями тощо.

1. За формою: письмові та усні. Хоча договори, складені у письмовій формі, найпоширеніші, протягом усієї історії також укладалися договори у усній формі. У принципі, договір може бути укладений і шляхом вчинення конклюдентних дій [28].

2. За кількістю учасників: двосторонні та багатосторонні. У двосторонніх (білатеральних) беруть участь лише дві сторони. Це, однак, не означає, що такий договір завжди пов'язує лише дві держави. У ролі однієї або обох сторін можуть виступати кілька самостійних суб'єктів міжнародного права. Так, наприклад, коли два ворожих союзи укладають мирний договір, це двосторонній договір, хоча

кожну сторону представляють кілька суб'єктів (держав). Багатосторонні (мультилатеральні) - це договори, які укладаються трьома або більше суб'єктами міжнародного права, кожен з яких виступає як окрема сторона. У принципі, вони можуть бути звичайними (умова багатосторонності виконується простою участю трьох або більше сторін), а можуть включати або прагнути охопити широке коло взаємопов'язаних держав (регіональні) або, зрештою, всі держави світу (універсальні договори). Такі угоди є найважливішими джерелами сучасного міжнародного права [34].

3. По території дії: універсальні та регіональні. Універсальними (загальними) називаються договори, які охоплюють або, принаймні, прагнуть охопити як учасники договору всі держави світу. Проте навіть така угода стає обов'язковою для конкретної країни лише на підставі її ратифікації. Регіональні договори – це угоди між державами, які належать до певної вузької галузі, регіону.

4. За функціями: законодавчі та контрактуральні. Законодавчими називають так звані договори-закони, тобто ті договори, які, як і закони у внутрішніх правових системах, містять абстрактні правила, які в загальному та однаковому порядку протягом тривалого часу регулюють міжнародні відносини або права та обов'язки суб'єктів міжнародного права».

Контрактуральні договори (договори-угоди), навпаки, обмежені у часі та регулюють конкретні питання, що стосуються даних суб'єктів, у своїй їх зміст обмежується метою та предметом договору. Таким чином, їх можна порівняти з договорами в галузі приватного права (контрактами) у внутрішньому правовому порядку держави. Такі, наприклад, договори про правонаступництво держав, про демаркацію кордону, про продаж території держави тощо. Хоча і контрактуральні, і законодавчі договори регулюють взаємні правничий та обов'язки сторін, законодавчі договори роблять це значно ширшій основі і більш тривалий період і, що особливо важливо, формують у своїй об'єктивне міжнародне право (міжнародний правопорядок). Договірні сторони законодавчих договорів прагнуть досягненню однієї й тієї ж мети, а учасники контрактуральних договорів мають різні цілі (права одних є зобов'язаннями інших)

Договори пов'язують зобов'язанням тільки сторони, які домовляються, отже, держави, які прийняли їх. У зв'язку з доказовістю договорів виникає кілька питань. У разі спору необхідно довести, що договір був дійсно укладений і що він, як і раніше, чинний, але особливу проблему представляє доведення змісту самого договору, тобто його конкретних рішень.

Доведення договорів, укладених в усній формі, зводиться до надання свідчень учасниками та свідками, використання аудіо- та відеозаписів та інших подібних доказів. Розгляд договорів, укладених у письмовій формі, відбувається простіше, оскільки є письмовий текст договору. Тим не менш, і в цьому випадку можливі різні проблеми, починаючи з того, що текст договору може бути втрачений або знищений, і закінчуючи тим, що сторони можуть пред'явити два або кілька текстів, достовірність яких може бути спірною [42].

Тексти міжнародних договорів представлені у збірниках міжнародних договорів, які періодично публікують держави та міжнародні організації, в офіційних періодичних виданнях держав (що публікують закони про ратифікацію міжнародних угод), а також у збірниках зареєстрованих договорів, які оприлюднюють Секретаріат ООН.

Міжнародний договір має обов'язкову силу для своїх сторін. Це означає, що держави, які приєдналися до договору, зобов'язані дотримуватися його положень та діяти відповідно до них. Обов'язковість міжнародного договору впливає з принципу «пакт слід дотримуватись» (*pacta sunt servanda*), який є одним із основних принципів міжнародного права. Сторони повинні сумлінно виконувати свої зобов'язання, передбачені договором, та утримуватися від дій, що суперечать його положенням (3).

Міжнародний договір може бути укладений між державами, між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями. Держави є основними суб'єктами міжнародного права та мають право укладати договори на основі своєї суверенної волі. Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй або Європейський Союз також можуть бути сторонами міжнародних договорів. (17) Підписанти договору зобов'язуються виконувати його

положення та можуть брати участь у процесі його подальшого розвитку та інтерпретації.

Міжнародний договір містить положення, що регулюють конкретні аспекти міжнародних відносин. Він може охоплювати різні галузі, такі як права людини, торгівля, довкілля, морське право, військові договори та інші. Положення договору визначають права та обов'язки сторін, встановлюють процедури та механізми для їх реалізації та вирішення спорів, а також можуть передбачати механізми контролю та дотримання.

Процеси ратифікації та приєднання як важливі етапи, щоб міжнародний договір став обов'язковим для держав.

1. Ратифікація: Ратифікація є формальним процесом, в якому держава підтверджує свою згоду на бути обов'язаною відповідно до положень міжнародного договору. Після підписання договору держава зазвичай проводить внутрішній процес затвердження, що може включати затвердження парламентом або іншими національними законодавчими органами. Ратифікація свідчить про готовність держави прийняти зобов'язання, передбачені договором, і залежно від внутрішнього правового порядку, вона може набувати сили після депонування ратифікаційного документу відповідною міжнародною організацією або державою-депозитарієм.
2. Приєднання: Приєднання є актом, за допомогою якого держава висловлює свою згоду приєднатися до міжнародного договору після його набрання чинності. Це означає, що держава погоджується дотримуватися положень договору та визнає його нормативну силу на своїй території. Зазвичай, після набрання чинності договору, держава може подати письмову декларацію про приєднання до договору до відповідної міжнародної організації або держави-депозитарія.

Якщо держава ратифікує або приєднується до міжнародного договору, вона зобов'язується дотримуватися його положень та застосовувати їх на своїй території.

Це є важливим механізмом для забезпечення співробітництва, стабільності та регулювання відносин між державами в міжнародному правовому порядку.

Положення міжнародного договору можуть бути інтерпретовані для визначення їх конкретного значення та застосування. У разі розбіжностей щодо інтерпретації сторони можуть звернутися до міжнародних судових чи арбітражних органів для вирішення спору. Зміна договору може здійснюватися згодою сторін відповідно до передбачених процедур зміни чи поправок.

2.3 Формалізації правових норм міжнародного права

Формалізація правових норм міжнародного права відбувається через прийняття різних видів документів та інструментів, що мають юридичну силу та забезпечують їх регулювання та дотримання. Основні форми формалізації правових норм міжнародного права включають:

1. Міжнародні договори: Це документи, які укладаються міжнародними суб'єктами права, такими як держави або міжнародні організації, і встановлюють правові зобов'язання для сторін. Міжнародні договори можуть мати різні назви, такі як конвенції, угоди, протоколи або хартії. Вони визначають права та обов'язки сторін, а також механізми їх реалізації та врегулювання спорів.
2. Резолюції та рішення міжнародних організацій: Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС) або Міжнародна організація з атомної енергії (МОАЕ), приймають резолюції та рішення, які мають юридичну силу для своїх членів. Ці документи містять правила та рекомендації, що регулюють питання, що стосуються миротворчості, безпеки, економіки, прав людини та інших сфер.
3. Загальні принципи права: Це основні правові принципи, які визнаються міжнародним співтовариством і використовуються в розвитку міжнародного права. Загальні принципи права включають принципи суверенності,

невтручання, добросовісної поведінки, заборони використання сили та інші. Вони є джерелом права та використовуються як основа для інтерпретації та заповнення прогалін у міжнародних нормах.

4. Практика та прецеденти: Рішення міжнародних судів, арбітражних трибуналів та інших органів розгляду спорів створюють практику та прецеденти, які впливають на розвиток міжнародного права. Рішення таких судових органів стають юридично зобов'язуючими та надають орієнтири для інших держав та суб'єктів права.(27)

Ці форми формалізації правових норм спільно сприяють розвитку міжнародного права, створюють правову стабільність та забезпечують співробітництво та регулювання відносин між державами та іншими міжнародними суб'єктами.

Систематизація та кодифікація є важливими процесами в розвитку міжнародного права, спрямованими на організацію та упорядкування різних правових норм та принципів, які існують у міжнародному праві. Ці процеси сприяють зрозумінню та застосуванню міжнародного права, спрощують доступ до норм та полегшують практичне їх застосування. Основні аспекти систематизації та кодифікації міжнародного права включають (1)

1. Класифікація: Цей процес включає розподіл різних галузей міжнародного права за певними критеріями, такими як суб'єкти, предмети регулювання, правові засади тощо. Наприклад, міжнародне гуманітарне право, міжнародне право прав людини, міжнародне морське право тощо.
2. Кодифікація: Це процес формалізації та записування правових норм у вигляді кодексів, конвенцій, статутів та інших документів. Кодифікація відбувається шляхом укладання міжнародних договорів, які систематизують та стандартизують правила міжнародного права у певних галузях.
3. Уніфікація: Цей процес спрямований на забезпечення єдності та уніфікації правил та принципів, які застосовуються в різних юрисдикціях. Уніфікація міжнародного права сприяє зменшенню розбіжностей та протиріч між

різними системами права, що полегшує співробітництво та взаємодію між державами.

4. Консолідація: Цей процес включає зведення різних джерел права та правових актів в одну єдину систему. Це дозволяє забезпечити юридичну стабільність та зрозумілість норм міжнародного права.

Систематизація та кодифікація сприяють розвитку міжнародного права, створюють єдину систему правил та принципів, яка забезпечує юридичну стабільність, прогнозованість та співробітництво між державами та іншими міжнародними суб'єктами.

Кодифікація є важливим інструментом розвитку міжнародного права, оскільки сприяє створенню єдиної системи правил та принципів, яка визначає правові стандарти поведінки держав та інших міжнародних суб'єктів. Основні переваги кодифікації включають:

1. Юридична стабільність: Кодифікація встановлює чіткі та визнані правила, що сприяють стабільності та передбачуваності міжнародних відносин. Держави та інші суб'єкти можуть оперувати зрозумілими нормами, що сприяє запобіганню конфліктів та спорів.
2. Прогнозованість: Кодифікація дозволяє передбачити наслідки та реакцію спільноти міжнародних суб'єктів на певні дії. Це стимулює взаємодію та співробітництво між державами, оскільки вони можуть розраховувати на відповідь, яка відповідає прийнятим правилам.
3. Співробітництво: Кодифікація забезпечує єдиний правовий рамок, що дозволяє державам та іншим міжнародним суб'єктам співпрацювати на основі спільних правил та принципів. Вона сприяє врегулюванню спорів, розвитку міжнародного торгівлі, охороні прав людини та іншим аспектам міжнародного співробітництва.

Кодифікація в правовому контексті означає процес систематизації та уніфікації правових норм і принципів в рамках певної галузі права. Цей процес має на меті створення єдиного та комплексного набору правил, які регулюють конкретну сферу відносин. Основна мета кодифікації полягає у забезпеченні ясності,

стабільності, прогнозованості та спрощенні правових норм, що дозволяє полегшити розуміння та застосування права.

Процес кодифікації може включати наступні етапи:

1. Збір і систематизація існуючих правових норм: Початковим етапом кодифікації є збір та аналіз існуючих правових норм, які стосуються певної галузі права. Це включає вивчення національного законодавства, міжнародних договорів, рішень судів та інших джерел права.
2. Уніфікація та гармонізація правил: Наступним кроком є визначення спільних принципів, норм та стандартів, які можуть бути узагальнені з різних джерел права. Це дозволяє уникнути суперечностей та розбіжностей між різними правовими системами та створити єдину систему правил.
3. Розробка та прийняття кодексу: На основі уніфікованих норм та стандартів проводиться розробка проекту кодексу або законодавчого акта, який буде містити комплексні правила та принципи, що регулюють певну галузь права. Цей проект може бути обговорений, внесений на розгляд міжнародних організацій, таких як ООН, Європейський Союз чи Інститут міжнародного права, та прийнятий у вигляді міжнародного договору або резолюції.
4. Ратифікація та впровадження: Після прийняття кодексу або законодавчого акта держави мають можливість ратифікувати його або приєднатися до нього, визнаючи його обов'язковість на своїй території. Ратифікація або приєднання свідчать про готовність держави прийняти зобов'язання, передбачені кодексом, та застосовувати його положення у своїй внутрішній правовій системі.
5. Використання та дотримання: Після ратифікації або приєднання до кодексу держави зобов'язані використовувати його положення при регулюванні відносин у відповідній галузі права. Вони мають забезпечити виконання зобов'язань, передбачених кодексом, та дотримання його правил та принципів.

Кодифікація сприяє розвитку міжнародного права, забезпечуючи створення єдиного систематизованого набору правил і принципів. Вона сприяє

стабільності, прогнозованості та взаємному розумінню між державами та іншими міжнародними суб'єктами. Кодифікація також допомагає зменшити правову невизначеність, спори та суперечності, що можуть виникати у міжнародних відносинах, та сприяє співробітництву та розвитку міжнародного правового порядку.(27)

Кодифікація дозволяє створити основу для міжнародної правової системи, яка сприяє розвитку міжнародного права, забезпечує правовий порядок та регулює відносини між державами та іншими міжнародними суб'єктами.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

3.1 Міжнародні організації

Можна стверджувати, що у практиці міжнародних організацій рекомендації найчастіше приймаються у випадках, коли держави виражають готовність прийняти договірні зобов'язання. Це пояснюється тим, що міжнародні організації, включаючи такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС) та інші, є форумами, де держави взаємодіють і спільно вирішують питання міжнародного співробітництва та правового регулювання.

Проблеми та перспективи розвитку міжнародних організацій є важливою темою у сфері міжнародного права.

1. **Легітимність та довіра:** Однією з найбільших проблем є питання легітимності та довіри до міжнародних організацій. Деякі критики вказують на недостатню представництво та демократичну легітимність деяких органів. Розвиток міжнародних організацій потребує зусиль щодо підвищення їх демократичності, прозорості та відповідальності перед громадськістю.
2. **Ефективність та реформи:** Деякі міжнародні організації стикаються з проблемою ефективності у своїй роботі. Вони можуть бути складними у вирішенні проблем через бюрократію, недостатню координацію та обмежену компетентність. Реформи у структурах та процесах прийняття рішень можуть покращити ефективність та здатність організацій реагувати на сучасні виклики.
3. **Фінансування та ресурси:** Багато міжнародних організацій стикаються з проблемою недостатнього фінансування та обмежених ресурсів. Це може обмежувати їх здатність виконувати свої функції та вирішувати глобальні проблеми. Пошук нових джерел фінансування та ефективне використання

ресурсів можуть забезпечити стабільність та здатність міжнародних організацій досягати своїх цілей.

4. Адаптація до нових викликів: Міжнародні організації повинні постійно адаптуватися до нових глобальних викликів, таких як зміна клімату, кібербезпека, тероризм та інші. Вони повинні бути готовими до співпраці з іншими суб'єктами міжнародного права та забезпечувати механізми для реагування на нові загрози та виклики.
5. Розширення участі: Перспективи розвитку міжнародних організацій також включають розширення участі нових акторів, таких як неправительствені організації, приватний сектор та громадянське суспільство. Залучення широкого кола зацікавлених сторін може забезпечити більш широкий легітимітет та ефективність діяльності міжнародних організацій.

В цілому, розвиток міжнародних організацій потребує постійного аналізу, оцінки та реформ для забезпечення їх ефективності, легітимності та здатності вирішувати сучасні глобальні проблеми. Перспективи включають посилення співпраці, розширення участі та пошук нових шляхів вирішення викликів, що стоять перед міжнародним співтовариством. (11)

Рекомендації міжнародних організацій, які базуються на консенсусі та добровільності держав, мають значний вплив на формування норм та стандартів у міжнародних відносинах. Держави, виходячи зі свого суверенітету та залучаючи свої національні інтереси, приймають на себе договірні зобов'язання, які втілюються в рекомендаціях організацій. Ці рекомендації можуть стосуватися різних аспектів, таких як права людини, економічний розвиток, екологічні стандарти, боротьба зі злочинністю, протидія тероризму тощо. (26)

Процес прийняття рекомендацій відбувається через консультації, дискусії, переговори та узгодження між державами у рамках міжнародних організацій. Прийняті рекомендації стають важливим джерелом міжнародного права, впливають на формування практики держав та забезпечують виконання спільних зобов'язань у міжнародних відносинах.

Держави, які проявляють готовність прийняти договірні зобов'язання, грають важливу роль у створенні та розвитку міжнародного правового порядку. Прийняття рекомендацій міжнародних організацій є одним з механізмів, яким вони визнають та впроваджують засади права в міжнародних відносинах.

Прийняття договірних зобов'язань відображає готовність держав діяти відповідно до норм і принципів міжнародного права. Це може бути здійснено шляхом ратифікації міжнародних договорів, прийняття декларацій або актів міжнародних організацій.

Рекомендації міжнародних організацій виступають як важливий джерело міжнародного права. Вони виражають загальноприйняті стандарти поведінки, рекомендації та розуміння, які розвиваються на основі консенсусу серед держав. Ці рекомендації можуть стосуватися різних аспектів, включаючи права людини, економічний розвиток, екологічну безпеку, боротьбу з тероризмом тощо.

Прийняття та виконання рекомендацій міжнародних організацій сприяють співробітництву та регулюванню міжнародних відносин на основі засад права. Це допомагає створити стабільний та передбачуваний міжнародний правовий порядок, в якому держави можуть співпрацювати, вирішувати спірні питання та забезпечувати захист прав та інтересів всіх сторін.

Таким чином, готовність держав приймати договірні зобов'язання та дотримуватися рекомендацій міжнародних організацій є важливим механізмом для розвитку та регулювання міжнародних відносин на основі права. Це сприяє співробітництву, стабільності та взаємному захисту інтересів держав у глобальному контексті.

Міжнародні організації є важливими акторами в міжнародній системі і грають різні ролі в розвитку та регулюванні міжнародних відносин. Вони можуть бути створені для виконання конкретних функцій, спільного вирішення проблем або сприяння співробітництву між державами. Ось деякі загальні види міжнародних організацій:

1. Міждержавні організації: Ці організації складаються з держав-членів і приймають рішення шляхом консенсусу або більшістю голосів. Прикладами є Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС) та НАТО.
2. Регіональні організації: Ці організації об'єднують держави в межах певного регіону з метою співробітництва та розвитку. Наприклад, Африканський Союз (АС), Асоціація Націй Південно-Східної Азії (АСЕАН) та Організація Американських Держав (ОАД).
3. Спеціалізовані організації: Ці організації працюють у конкретних галузях, таких як охорона здоров'я, культура, освіта, торгівля тощо. Прикладами є Всесвітня організація здоров'я (ВОЗ), Організація Об'єднаних Націй з освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) та Всесвітня торговельна організація (ВТО).

Міжнародні організації приймають рішення та ухвали, які можуть мати різний характер і наслідки. Це можуть бути резолюції, декларації, рекомендації, конвенції, угоди або рішення. Ці акти можуть мати правовий характер, якщо їх підтверджують і ратифікують держави-члени або якщо вони стають частиною звичаєвого міжнародного права. Вони можуть мати політичний або нормативний вплив на держави та міжнародне співтовариство в цілому.

Важливо враховувати, що міжнародні організації є складними структурами з власними процедурами та механізмами прийняття рішень. Їхні рішення та ухвали впливають на розвиток міжнародного права, забезпечують співробітництво та регулювання відносин між державами.

Міжнародні організації приймають рішення та ухвали різного характеру залежно від їхніх цілей та повноважень. Ось кілька прикладів таких рішень та ухвал:

1. Резолюції: Це офіційні документи, ухвалені органами міжнародної організації, які містять рекомендації або вимоги щодо певних питань. Наприклад, резолюції Генеральної Асамблеї ООН або Ради Безпеки ООН можуть стосуватися миротворчих операцій, прав людини, санкцій тощо.
2. Декларації: Це офіційні заяви, ухвалені міжнародними організаціями, що виражають їхню позицію щодо певних питань. Наприклад, Всесвітня

декларація прав людини прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році.

3. Рекомендації: Це документи, які містять поради, рекомендації та вказівки щодо певних питань, які стосуються діяльності організації. Рекомендації можуть бути адресовані державам-членам або іншим суб'єктам. Наприклад, Всесвітня організація здоров'я може видавати рекомендації щодо здоров'я націй.
4. Конвенції та угоди: Це міжнародні договори, які укладаються між державами або міжнародними організаціями для регулювання певних питань. Конвенції можуть стосуватися прав людини, охорони довкілля, торгівлі тощо. Наприклад, Паризька угода 2015 року про зміну клімату є важливим документом у глобальних зусиллях з боротьби зі зміною клімату.

Рішення: Це офіційні вирoki або рішення, які приймають міжнародні суди або арбітражні трибунали в рамках розгляду спорів між сторонами. Наприклад, рішення Міжнародного суду щодо питань територіального спору між країнами. Рішення рекомендаційного характеру створюються міжнародними організаціями, наділеними правом надавати своїм членам рекомендації щодо певного кола питань (подібні рекомендації можуть робитися, зокрема, відповідно до ст. 10, 13 та 14 Статуту ООН) (1). Рішення Міжнародного суду та арбітражних судів є актами тлумачення чи застосування конкретних норм міжнародного правничий та немає сили правової норми.

Ці рішення та ухвали мають різну юридичну силу та впливають на поведінку держав та інших суб'єктів міжнародного співтовариства. (11) Вони можуть створювати нові стандарти, визначати правила поведінки та вирішувати спори. рішення та ухвали міжнародних організацій впливають на розвиток міжнародного права та відіграють важливу роль у забезпеченні співробітництва та регулюванні відносин між державами. Ось декілька способів, якими ці рішення та ухвали впливають на розвиток міжнародного права:

1. Створення нових стандартів: Рішення та ухвали міжнародних організацій можуть встановлювати нові стандарти поведінки для держав. Вони можуть

визначати правила, норми та принципи, які регулюють різні аспекти міжнародних відносин, наприклад, права людини, міжнародного гуманітарного права або торгівлі.

2. Інтерпретація та роз'яснення існуючих норм: Рішення та ухвали міжнародних організацій можуть допомагати уточнити та роз'яснити існуючі норми міжнародного права. Вони можуть встановлювати приклади та інтерпретації, які слугують як вказівки для держав та інших суб'єктів міжнародного права.
3. Вирішення спорів: Міжнародні організації можуть мати механізми для вирішення спорів між державами. Їхні рішення та ухвали можуть мати обов'язковий характер для сторін конфлікту та виконуватися державами. Це сприяє розвитку регулювання спорів за міжнародним правом та встановленню прецедентів для подальших розглядів.
4. Нормативна практика: Рішення та ухвали міжнародних організацій можуть формувати нормативну практику, яка послідовно застосовується в різних ситуаціях. Це створює правову стабільність та передбачуваність, оскільки держави можуть спиратися на таку практику при прийнятті своїх рішень та вчинках.
5. Мобілізація та координація дій: Міжнародні організації можуть використовувати свої рішення та ухвали для мобілізації та координації дій держав у вирішенні спільних проблем або викликів. Вони можуть виступати як катализатори для співробітництва та спільних зусиль між державами.

Отже, рішення та ухвали міжнародних організацій є важливими інструментами для розвитку міжнародного права та забезпечення співробітництва та регулювання відносин між державами. Вони сприяють формуванню норм та стандартів, вирішенню спорів, уточненню інтерпретації правил та сприяють мобілізації зусиль у вирішенні спільних проблем.

Сутністю міжнародної спільноти є те, що вона включає у себе всю сукупність суб'єктів міжнародного права і передусім держави, що є свідченням помилковості думок противників концепції світової спільноти про протиріччя між цією спільнотою і існуванням міждержавної системи; остання і надалі функціонує, а

держава в жодному разі не позбавляється статусу впливового суб'єкта міжнародного права) на основі загальних інтересів і правових цінностей (перш за все цінності людської особистості). Правовою основою міжнародної спільноти є міжнародне право як сукупність юридичних положень, спільних, однакових для усіх народів. Ця риса спільності міжнародно-правових норм для різних народів, їх співпадіння в країнах різних регіонів і правових систем спонукала дослідників порівнювати міжнародне право світової спільноти початку ХХІ ст. із римським *jus gentium*, яке вперше втілило у собі такі риси .(11)

3.2 Міжнародні суди та арбітражні трибунали

Міжнародні суди та арбітражні трибунали грають важливу роль у розвитку та регулюванні міжнародних відносин. Вони вирішують спори між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права на основі міжнародного права. Ось кілька прикладів відомих міжнародних судів та арбітражних трибуналів:

1. Міжнародний Суд ООН: Міжнародний Суд ООН є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй і має компетенцію розглядати спори між державами, які виражають згоду на його юрисдикцію. Він видає обов'язкові рішення, які мають юридичну силу для сторін спору. Міжнародний Суд ООН також надає консультативні висновки на запит держав або міжнародних організацій.
2. Міжнародний кримінальний суд: Міжнародний кримінальний суд (МКС) є першим міжнародним постійним судом, який має компетенцію розглядати важкі злочини, такі як злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії. МКС створений для забезпечення відповідальності за такі злочини і сприяння примиренню та справедливості.
3. Міжнародний суд з прав людини: Міжнародний суд з прав людини відповідає за розгляд скарг із порушення прав людини в рамках Європейської конвенції про захист прав людини. Він вирішує справи, які подаються проти держав-

учасниць Конвенції та розглядає питання, пов'язані з тлумаченням та застосуванням прав людини.

4. Міжнародний трибунал з морського права: Міжнародний трибунал з морського права є незалежним органом, що вирішує спори, які виникають з морського права. Він розглядає спори між державами, іншими суб'єктами міжнародного права та юрисдикційні питання, пов'язані з інтерпретацією та застосуванням міжнародного морського права.

Ці міжнародні суди та арбітражні трибунали забезпечують роз'яснення та захист прав та обов'язків держав та інших суб'єктів міжнародного права. Їх рішення мають авторитет та впливають на розвиток міжнародного права, створюючи прецеденти, тлумачення та встановлюючи стандарти поведінки у міжнародному співтоваристві. Стандарти поведінки у міжнародному співтоваристві визначають набір правил, норм і принципів, які регулюють взаємодію держав і інших суб'єктів міжнародного права. Ці стандарти визначають очікувану поведінку суб'єктів та створюють основу для побудови стабільних та прогресивних відносин між державами.

Спори між приватними особами або корпораціями, що перетинають національні кордони, можуть вирішуватися за допомогою різних способів, включаючи національні судові системи та арбітражні процедури. Ось кілька прикладів:

1. Міжнародний комерційний арбітраж: Приватні сторони можуть укласти угоду про розгляд свого спору перед міжнародним комерційним арбітражем, таким як Міжнародна торгова палата (ICC), Лондонський міжнародний арбітражний центр (LCIA) або Американський арбітражний інститут (AAA). Арбітражні процедури можуть забезпечити незалежний і нейтральний механізм вирішення спорів між приватними сторонами з різних країн.
2. Міжнародні комерційні суди: У деяких випадках сторони можуть вибрати спеціалізований міжнародний комерційний суд для вирішення свого спору, як, наприклад, Міжнародний торговий суд (International Commercial Court). Ці суди пропонують форум для вирішення складних міжнародних спорів, зокрема тих, які пов'язані зі здійсненням комерційних операцій за кордоном.
3. Національні суди: Іноді спори між приватними особами або корпораціями, що перетинають національні кордони, можуть бути розглянуті в національних судових системах. Сторони можуть вибрати певну країну для розгляду свого спору або використовувати правові процедури, що передбачені угодами про визнання та виконання судових рішень між країнами.

Ці приклади демонструють різні шляхи вирішення спорів між приватними особами або корпораціями, що перетинають національні кордони. Вибір конкретного способу залежатиме від багатьох факторів, включаючи домовленості сторін, умови угоди та доступність відповідних юрисдикцій та механізмів розгляду спорів.

Деякі загальновизнані стандарти поведінки у міжнародному співтоваристві включають наступні:

1. Засади суверенності: Принцип суверенності визнає право кожної держави на самовизначення, незалежність та невтручання в її внутрішні справи.
2. Заборона вживання сили: Згідно з Картою ООН, вживання сили є неприпустимим, за винятком випадків самооборони або коли діяння схвалені Радою Безпеки.
3. Загальні принципи справедливості: Включають принципи справедливості, які базуються на принципах рівноправності, неупередженості, недискримінації, прозорості та розумності.
4. Дотримання міжнародних договорів: Держави зобов'язані дотримуватися зобов'язань, які вони прийняли шляхом укладання міжнародних договорів.
5. Звичаєве право: Звичаєве право є одним з джерел міжнародного права і включає загальноприйняті практики, які визнаються державами як юридично зобов'язуючі.

Це лише деякі приклади стандартів поведінки у міжнародному співтоваристві, і їх конкретний перелік і зміст можуть варіюватися в залежності від контексту та розуміння сторін.

Статут Міжнародного суду ООН визнає, що міжнародні трибунали можуть також посилатися на вчення видатних науковців з міжнародного права. Наприклад, Міжнародний суд ООН у своїх ранніх рішеннях часто посилався на наукові праці сера Херша Лаутерпахта. Як правило, міжнародні трибунали не пов'язані принципом *stare decisis* (тобто вони можуть вирішувати кожну справу по суті). Однак такі суди, як Міжнародний суд ООН, посилаються на свої попередні рішення для керівництва.

Існує багато міжнародних трибуналів, включаючи Європейський суд, Міжнародний суд ООН та Міжнародний кримінальний суд. Однак спори між

корпораціями або приватними особами, які виходять за межі національних кордонів, зазвичай вирішуються в рамках національних судових систем або через арбітраж.

Справді, багато міжнародних трибуналів, які відіграють важливу роль у розвитку та регулюванні міжнародних відносин. Деякі з найвідоміших міжнародних трибуналів включають:

1. Європейський суд з прав людини (European Court of Human Rights): Цей суд розглядає скарги щодо порушення прав людини, викладених у Європейській конвенції з прав людини. Він має юрисдикцію над державами-членами Ради Європи.
2. Міжнародний суд ООН (International Court of Justice): Це головний судовий орган Організації Об'єднаних Націй. Він вирішує спори між державами на основі міжнародного права та надає консультативні висновки з питань права, запитаних ООН та її спеціалізованими агентствами.
3. Міжнародний кримінальний суд (International Criminal Court): Цей трибунал має юрисдикцію над найважливішими міжнародними злочинами, такими як злочини проти людяності, військові злочини та злочини проти миру. Він заснований Римським статутом і має компетенцію щодо злочинів, які вчинені після 1 липня 2002 року.

Міжнародний трибунал з прав людини, Міжнародний трибунал з морського права та Міжнародний трибунал з права морських дельт, які вирішують специфічні питання у своїх відповідних сферах компетенції. Ці міжнародні трибунали сприяють встановленню міжнародного правопорядку та розвитку міжнародного права.

Іншими словами, не існує спеціального міжнародного цивільного суду, а складність міжнародного права полягає в тому, що національні судові системи часто змушені вибирати з різних джерел права і використовувати різні правові традиції для вирішення міжнародних спорів. Справді, вирішення спорів між приватними особами та корпораціями, що перетинають національні кордони, зазвичай здійснюється через національні судові системи або шляхом арбітражу. У міжнародному праві не існує універсального цивільного суду для таких спорів.

Коли справа має міжнародний аспект, виникають складнощі щодо визнання та виконання рішень судів інших країн. Проблеми можуть виникати зі зіткненням різних правових систем, правових традицій та принципів, що використовуються в різних країнах.

Наприклад, суд однієї країни може зіткнутися з проблемами при визнанні рішення судової системи іншої країни, як це було у справі Костер проти Автомак У цій справі суд однієї країни зіткнувся з проблемою визнання рішення суду іншої країни, оскільки правові системи та стандарти визнання можуть відрізнятись. Такі складнощі показують, що розуміння і використання міжнародного права в національних судах є важливим аспектом розвитку та регулювання міжнародних відносин. (25)

В міжнародному праві існує кілька прикладів судових спорів між корпораціями або приватними особами, які виходять за межі національних кордонів. Деякі з них вирішувалися через національні суди, а інші - через арбітражні процедури. Декілька прикладів включають:

1. Справа Chevron проти Еквадору: В рамках цієї справи американська корпорація Chevron подала позов до національних судів Еквадору і інших країн у зв'язку з втратою своїх активів та порушенням прав у контексті нафтового видобутку. Справа також пройшла через міжнародні арбітражні процедури.

Справа Chevron є ще одним красномовним прикладом безкарності, з якою транснаціональні корпорації діють у всьому світі. Це посилює потребу в міжнародному документі, щоб покласти цьому край.

Міжнародні союзники зазначають, що цей випадок підкреслює потребу в механізмах, які не тільки визнають зобов'язання компаній, але й пропонують адекватні гарантії для спільнот щодо доступу до механізмів компенсації та правосуддя.

Водночас він показує, як транснаціональні корпорації використовують міжнародний механізм захисту інвестицій для підриву суверенітету країн і оскарження рішень національних судів. Глобальна інвестиційна система нав'язує корпоративний прибуток понад повагу до прав людини та навколишнього середовища. Як каже Adoración Guatán, нам дійсно потрібен інструмент, щоб змінити цей стан справ і «надати перевагу правам людини над нормами торгівлі та інвестування».

У той час як транснаціональні корпорації користуються перевагами міжнародних механізмів захисту інвестицій, які є обов'язковими, дотримання мандатів щодо захисту прав людини та навколишнього середовища, як правило, є добровільним або відсутні необхідні механізми для їх виконання.

Саме це є метою Обов'язкового договору про транснаціональні корпорації та права людини, який зараз просувається в рамках Організації Об'єднаних Націй

(ООН) міжнародними організаціями та Глобальною кампанією з демонтажу корпоративної влади, частиною якої є UDAPT. (23)

Кампанія засудила [справу Chevron](#), заявивши, що «три приватні арбітри, відповідаючи на комерційні інтереси, викидають із вікна справедливий позов і руйнують 20 років роботи широкого кола позивачів». Він проголошує, що арбітражна система «встановлює комерційне право, яке встановлює своїм пріоритетом захист капітальних прибутків над правом на життя». (22)

Adoración Guamán каже, що справа Chevron стала прапором боротьби за Обов'язковий договір. Вона попереджає, що до тих пір, поки транснаціональні корпорації, такі як Chevron, не бояться правосуддя і не бачать ефективного механізму, який може притягнути їх до суду, засудити їх і змусити їх заплатити, «вони не будуть поважати права людини».

Однак, незважаючи на всі докази та належну судову процедуру з остаточним вироким проти неї, Chevron не платить за свої злочини. «Справедливості як такої не існує, особливо коли злочинцем є транснаціональна корпорація, а жертвою є корінне населення, селяни чи природа», – каже він. (22)

Він наполягає на тому, що UDAPT продовжуватиме шукати справедливість з метою не лише змусити Chevron відшкодувати збитки, завдані еквадорській Амазонці, але, що більш важливо, «створити прецедент, щоб цей тип злочину не повторювався». в будь-якому іншому місці світу».

2. *Справа Philip Morris проти Уругваю*: В цій справі тютюнова компанія Philip Morris подала позов до національних судів та арбітражних трибуналів проти держави Уругвай, звинувачуючи її у прийнятті законодавства, яке обмежує рекламу тютюну та впроваджує здоров'я орієнтовані заходи. Справа розглядалася як суперечка між інвестором і державою.

«Філіп Морріс проти Уругваю» та *«Філіп Морріс проти Австралії»* є одними з яскравих прикладів справ (разом із справою *«Ваттенфол проти Німеччини»*), які спровокували значне усвідомлення громадськістю критичних наслідків врегулювання суперечок між інвестором і державою та інвестиційних договорів. Причина полягає в тому, що це випадки, коли інвестор оскаржив добросовісне регулювання, яке спрямоване на пом'якшення беззаперечних ризиків для здоров'я населення, пов'язаних із споживанням тютюну.

Справа Philip Morris проти Австралії не розглядалася по суті. Трибунал визнав, що позови Philip Morris були неприйнятними, оскільки ініціювання арбітражу становило зловживання правами, оскільки корпоративна реструктуризація, за допомогою якої Philip Morris придбала свої інвестиції в Австралії, відбулася, коли вже існувала розумна перспектива того, що спір матеріалізується. Тому, на думку трибуналу, реструктуризація була проведена з

єдиною метою отримати договірний захист. Таким чином, трибунал відмовився здійснювати юрисдикцію (рішення щодо юрисдикції та прийнятності, 17 грудня 2015 року). (24) Справа «*Philip Morris проти Уругваю*», суд підтвердив свою юрисдикцію та пішов далі, щоб розглянути справу по суті, як обговорюється нижче.

З точки зору сталого розвитку, *Philip Morris проти Уругваю* Нагорода дуже вітається, оскільки вона визнає право регулювати та широку свободу розсуду для держав у прийнятті заходів щодо громадського здоров'я. Трибунал підтвердив доктрину повноважень поліції та вказав, що державі не потрібно доводити прямий причинно-наслідковий зв'язок між заходом і будь-якими спостережуваними наслідками для громадського здоров'я. Він підкреслив, що достатньо, щоб заходи відображали розумну спробу вирішити проблему громадського здоров'я та вживалися добросовісно. У той же час незрозуміло, чи буде застосований такий самий підхід до інших сфер громадського здоров'я чи захисту навколишнього середовища, де наукові докази та консенсус не такі чіткі та де немає міжнародної правової бази, як Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) Існує Рамкова конвенція з боротьби проти тютюну (РКБТ).

Abal Hermanos SA, Philip Morris Brands Sàrl і Philip Morris Products SA (далі: Philip Morris) ініціювали арбітраж проти Уругваю за порушення своїх зобов'язань за двостороннім інвестиційним договором (БІТ) зі Швейцарією. Зокрема, Philip Morris націлився на два згадані вище законодавчі заходи. По-перше, позивач стверджував, що Вимога до єдиного представлення суттєво вплинула на вартість компанії, оскільки їй довелося відмовитися від 7 із 13 варіантів продукту (пункти 10 і 274). По-друге, він стверджував, що Регламент 80/80 неправомірно обмежив право Philip Morris на використання своєї захищеної законом торгової марки, порушуючи її права інтелектуальної власності, і таким чином ще більше зменшив вартість її інвестицій (пункт 11). (24)

У рішенні більшості трибунал відхилив усі претензії, висунуті Philip Morris, і підтвердив законність двох заходів боротьби з тютюном, прийнятих Уругваєм з метою захисту громадського здоров'я. Трибунал зобов'язав Philip Morris покрити всі арбітражні витрати та виплатити Уругваю 7 мільйонів доларів як часткове відшкодування судових витрат країни.

Діяльність міжнародних судів та арбітражних трибуналів має значний вплив на розвиток міжнародного права. Вони виконують важливу роль у роз'ясненні та застосуванні норм міжнародного права, вирішенні спорів та забезпеченні правосуддя в міжнародних відносинах. Нижче наведено деякі висновки щодо їх ролі та внеску:

1. Засади тлумачення права: Міжнародні суди та арбітражні трибунали розвивають та визначають засади тлумачення міжнародного права. Їх

рішення та практика створюють прецеденти, які впливають на майбутні роз'яснення та розуміння правових норм.

2. Розгляд спорів та забезпечення справедливості: Міжнародні суди та арбітражні трибунали вирішують спори між державами, міжнародними організаціями, корпораціями та приватними особами. Це дозволяє встановлювати справедливість, враховуючи міжнародні норми та принципи.
3. Розвиток міжнародного права: Рішення та практика міжнародних судів та арбітражних трибуналів впливають на розвиток міжнародного права. Вони вирішують питання здійснення та застосування прав та встановлюють нові стандарти та правила відповідно до сучасних викликів та потреб міжнародного співтовариства.
4. Захист прав людини: Міжнародні суди та арбітражні трибунали відіграють важливу роль у захисті прав людини. Наприклад, Європейський суд з прав людини розглядає скарги щодо порушень прав людини в Європі. Це сприяє зміцненню захисту прав людини та впливає на національні законодавства.
5. Визнання та виконання рішень: Рішення, прийняті міжнародними судами та арбітражними трибуналами, мають значення для сторін конфлікту. Вони повинні бути визнані та виконані державами та іншими суб'єктами міжнародного права для забезпечення ефективності міжнародного правопорядку.

Загалом, міжнародні суди та арбітражні трибунали відіграють критичну роль у розвитку та застосуванні міжнародного права. Вони сприяють вирішенню спорів, забезпечують правосуддя та формують правові прецеденти, що впливають на майбутнє розвитку міжнародного права.

ВИСНОВКИ

Міжнародне право є живою та постійно розвиваючоюся системою правил та принципів, яка регулює відносини між державами та іншими міжнародними суб'єктами. Його розвиток відбувається відповідно до змін у світовому порядку та потребам міжнародного співтовариства.

1. Еволюція міжнародного права відбувалася протягом багатьох століть, від становлення класичного міжнародного права до сучасних форм його регулювання. Важливі етапи розвитку включають формування Західфальцької системи договорів, створення Ліги Націй та Організації Об'єднаних Націй, розгортання міжнародних трибуналів та нарощування галузей права.

2. Головними джерелами міжнародного права є міжнародні договори, звичаєве право, загальні принципи права та судова практика. Ці джерела взаємодіють та доповнюють одне одного, створюючи основу для правового регулювання в міжнародній спільноті.

3. Роль міжнародних організацій, таких як ООН, Європейський Союз, Міжнародний кримінальний суд, у розвитку та становленні сучасного міжнародного права надзвичайно важлива. Вони сприяють співробітництву, уніфікації та кодифікації правил, прийняттю договорів та розробці нових механізмів врегулювання спорів.

4. Міжнародне право постійно відповідає на нові виклики та трансформації у світовому співтоваристві. Зокрема, це стосується глобалізації, технологічного розвитку, змін у безпеці та права людини. Розвиток сучасного міжнародного права відбувається через створення нових інструментів, розширення правових режимів та адаптацію до нових реалій.

5. Становлення сучасного міжнародного права пов'язане з визнанням принципів демократії, прав людини, правової держави та взаємного співробітництва. Це відображається в міжнародних договорах, резолюціях та рішеннях, які сприяють забезпеченню прав та свобод людини, запобіганню конфліктів та насилля, а також створенню стабільного світового порядку.

6. Сучасне міжнародне право викликає виклики та суперечності, зокрема стосовно його здатності до примусового застосування, ефективності врегулювання нових видів конфліктів, а також балансування між суверенітетом держав та захистом прав людини. Ці проблеми потребують подальшого обговорення та розв'язання в рамках міжнародної спільноти.

В цілому, розвиток та становлення сучасного міжнародного права є складним та постійно змінюваним процесом, що відображає вимоги сучасної міжнародної спільноти. Він відбувається через ратифікацію договорів, створення міжнародних організацій, кодифікацію правил та принципів, а також адаптацію до нових викликів та трансформацій. Розвиток міжнародного права є ключовим фактором у забезпеченні співробітництва, стабільності та захисту прав та інтересів у міжнародному співтоваристві.

сучасне міжнародне право стикається з різними викликами та суперечностями, які відображають складність його застосування і розвитку. Деякі з цих викликів включають:

1. Примусове застосування: В міжнародному праві часто виникає проблема з примусовим застосуванням правових норм, особливо коли стикається зі суперечками міжнародних держав. Відсутність централізованої виконавчої влади, схожої на внутрішню систему правосуддя в державах, робить виконання міжнародного права більш складним.

2. Ефективність врегулювання нових видів конфліктів: Сучасні конфлікти можуть мати складну природу, включаючи гібридні війни, кібератаки, тероризм та міжнародний злочин. Це ставить під сумнів ефективність традиційних механізмів врегулювання конфліктів та вимагає адаптації міжнародного права до нових викликів.

3. Баланс між суверенітетом держав та захистом прав людини: Виникають суперечності між суверенітетом держав і необхідністю захисту прав людини. Деякі держави можуть використовувати свій суверенітет як оправдання для порушення прав людини, що ставить під сумнів ефективність міжнародних механізмів захисту прав людини.

4. Розрив між розвиненими та розвиваючимися країнами: Нерівність у потужності та впливі між країнами може впливати на реалізацію міжнародного права. Розвинені країни можуть мати переваги в міжнародних організаціях та вирішенні спорів, що ставить під сумнів принципи справедливості та рівноправності в міжнародному праві.

Не зважаючи на ці виклики, сучасне міжнародне право продовжує еволюціонувати та пристосовуватися до змін у світовому співтоваристві. Збереження його авторитету та розвитку вимагає зусиль з боку держав, міжнародних організацій та інших акторів для забезпечення його виконання, захисту прав та інтересів всіх сторін та розвитку нових норм та механізмів відповідно до сучасних потреб та викликів. становлення сучасного міжнародного права дійсно пов'язане з визнанням принципів демократії, прав людини, правової держави та взаємного співробітництва. Ось деякі аспекти, які підтверджують це:

1. Принципи демократії: Сучасне міжнародне право визнає важливість демократії як принципу в управлінні державами та прийнятті рішень. Демократичні принципи, такі як народовладдя, розподіл влади, свобода виразу та участь громадян, відображаються в різних міжнародних інструментах та нормах.

2. Права людини: Заповіді прав людини є фундаментальними в сучасному міжнародному праві. Вони включають права на життя, свободу, недоторканність особи, свободу думки, совісті та релігії, рівність перед законом, та багато інших. Міжнародні організації, такі як ООН та Європейський суд з прав людини, відіграють важливу роль у захисті та розвитку прав людини.

3. Правова держава: Принцип правової держави передбачає, що держава повинна функціонувати на основі права, дотримуватися норм права, і забезпечувати рівність перед законом. Це включає принципи легітимності, прозорості, незалежності судової системи та можливості громадян звертатися до суду для захисту своїх прав.

4. Взаємне співробітництво: Сучасне міжнародне право встановлює принцип взаємного співробітництва між державами. Це включає спільні зусилля у вирішенні міжнародних проблем, співпрацю в сферах безпеки, економіки, торгівлі,

довкілля та інших аспектах. Міжнародні організації, такі як ООН, ЄС, НАТО та інші, сприяють співробітництву та забезпечують рамки для діалогу та спільних дій.

Визнання цих принципів та їх інтеграція в міжнародне право є важливими кроками у забезпеченні справедливості, рівноправності та співробітництва між державами та іншими міжнародними суб'єктами.

міжнародне право постійно відповідає на нові виклики та трансформації у світовому співтоваристві. Сучасний світ швидко змінюється, і міжнародне право стикається з новими проблемами та ситуаціями, які вимагають адаптації та розвитку правових інструментів і механізмів.

Деякі з викликів, з якими стикається міжнародне право, включають:

1. Глобалізація: Зростання міжнародних зв'язків та інтердепендентності міжнародних акторів створює потребу в розвитку механізмів співробітництва та регулювання на глобальному рівні. Міжнародне право ставить перед собою завдання відповідати на цю глобальну реальність та забезпечувати правову основу для співробітництва між державами та міжнародними організаціями.

2. Тероризм та кібербезпека: Загрози тероризму та кібератак постійно розвиваються та еволюціонують. Міжнародне право стикається з викликом забезпечити належний захист від таких загроз, зберігаючи при цьому баланс з правами та свободами людей та держав.

3. Глобальні виклики у сфері довкілля: Зміна клімату, забруднення навколишнього середовища та використання природних ресурсів ставлять під загрозу сталість та добробут планети. Міжнародне право займається розробкою та впровадженням норм та механізмів для боротьби з цими проблемами та забезпечення сталих розвитку.

4. Конфлікти та гуманітарна криза: Збройні конфлікти, громадянські війни та гуманітарні кризи становлять виклик для міжнародного права. Розвиток правил міжнародного гуманітарного права та засобів превентивного дипломатичного врегулювання конфліктів є важливим завданням для міжнародного правового порядку.

5. Технологічний прогрес: Розвиток інформаційних технологій, штучного інтелекту, космічної діяльності та інших сфер вимагає нових правових норм та регулювання. Міжнародне право має забезпечувати адекватний правовий рамки для використання та розвитку нових технологій з урахуванням етичних, соціальних та правових аспектів.

Загальною тенденцією є постійне вдосконалення та розвиток міжнародного права, щоб відповідати новим викликам та потребам сучасного світу. Це вимагає активної співпраці між державами, міжнародними організаціями та іншими міжнародними суб'єктами для забезпечення ефективного функціонування та дотримання правил міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2002. 608 с.
2. *Statute of the Court of Justice*. (n.d.). Cour internationale de Justice - International Court of Justice | INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. <https://www.icj-cij.org/statute>
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 23.05.1969 р.: станом на 13 черв. 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
4. Grant, J. P. (2010). *International Law*. Edinburgh University Press. <https://edinburghuniversitypress.com/book-international-law-essentials.html>.
5. Saylor Academy. (2012). *Sources and practice of international law*. https://saylordotorg.github.io/text_business-law-and-the-legal-environment-v1.0-a/s55-02-sources-and-practice-of-intern.html.
6. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Конспект лекцій з основ теорії міжнародного права. – Підручник / За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2001.- 145 с.
7. Широкова-Мурараш О. Г. Про особливості розуміння основних принципів міжнародного права у сучасному світі.- Стаття в журналі- НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Том 77. Юридичні науки, 2008.- 4 с.
8. Про ратифікацію Віденської конвенції про дипломатичні зносини: Указ Президії Верхов. Ради Укр. Рад. Соціаліст. Респ. від 21.03.1964 р. № 199а. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199a-06>
9. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року: Закон України від 03.06.1999 р. № 728-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14#Text>

10. Про ратифікацію Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни: Указ Президії Верхов. Ради Укр. Рад. Соціаліст. Респ. від 03.07.1954 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114a-03#Text>

11. Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М.В. Буроменського : моногр. / авт.кол.; за ред. В.М. Репецького та В.В. Гутника. Львів; Одеса : Фенікс, 2017. 564 с..

12. Про ратифікацію Паризької угоди Закон України № 1469-VIII від 14.07.2016}. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text

13. Теорія міжнародного права: Навчально-методичний посібник, - За ред. зав. каф. міжнародного та європейського права О.В. Бігняка, 2020., с. 224

14. Баймуратов М.О. Міжнародне право: Підручник. Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 2006. 424 с.

15. Київнець. О.В. Загальні принципи права як джерело міжнародного права: природно правовий та позитивний підходи. Серія: Право. 2013. Вип.5. С. 8.

16. Ляхівненко С.М. Значення доктринальних підходів до розуміння правової природи міжнародних стандартів. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. 2013. Вип.5. С. 9.

17. Градова Ю. В. Міжнародний договір як об'єкт правового моніторингу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 2. С. 32-34.

18. Кравченко С.Р. Міжнародно-правове регулювання припинення міжнародних договорів: теорія і практика [Текст] : монографія / С. Р. Кравченко ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К. : LAT & K, 2010. 241 с.

19. Мережко О. О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: Монографія. К.: Таксон, 2002. 334 с.

20. Київнець О. В. Інституційні основи кодифікації норм міжнародного права. *Актуальні питання кодифікації законодавства України*. Вип. 1. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2009. С. 64-68.

21. Тетарчук В. І. Міжнародне право: Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 208 с.

22. CHEVRON/TEXACO EN ECUADOR: LA IMPUNIDAD DE LOS CRÍMENES CORPORATIVOS ASEGURADOS POR LA INJUSTICIA DE UN TRIBUNAL COMERCIAL.- 12 de septiembre de 2018 / URL:

<https://www.stopcorporateimpunity.org/chevron-texaco-in-ecuador-trade-arbitration-tribunal-rules-in-favour-of-corporate-crimes/?lang=es>

23. TRATADO VINCULANTE (PROCESO EN LA ONU): URL: <https://www.stopcorporateimpunity.org/tratado-vinculante-proceso-en-la-onu/?lang=es>

24. Philip Morris Brands Sàrl, Philip Morris Products SA та Abal Hermanos SA проти Східної Республіки Уругвай, справа ICSID № ARB/10/7 (раніше FTR Holding SA, Philip Morris Products SA та Abal Hermanos SA проти Східної Республіки Уругвай) URL: <https://www.italaw.com/cases/460>

25. Koster v. Automark Industries, Inc.,-Date published: Feb 3, 1981/ URL: <https://casetext.com/case/koster-v-automark-industries-inc>

26. Кучик О. С. Співвідношення державного інтересу та міжнародної легітимності в здійсненні операцій з примусу до миру під егідою міжнародних організацій. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. Випуск 47. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 44–54.

27. Сарай Р.Д., Калинюк С.С., Тимків Д.Ю. Кодифікація міжнародного права: теоретичні аспекти. Серія ПРАВО. Випуск 63. С.312. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/08/57.pdf>